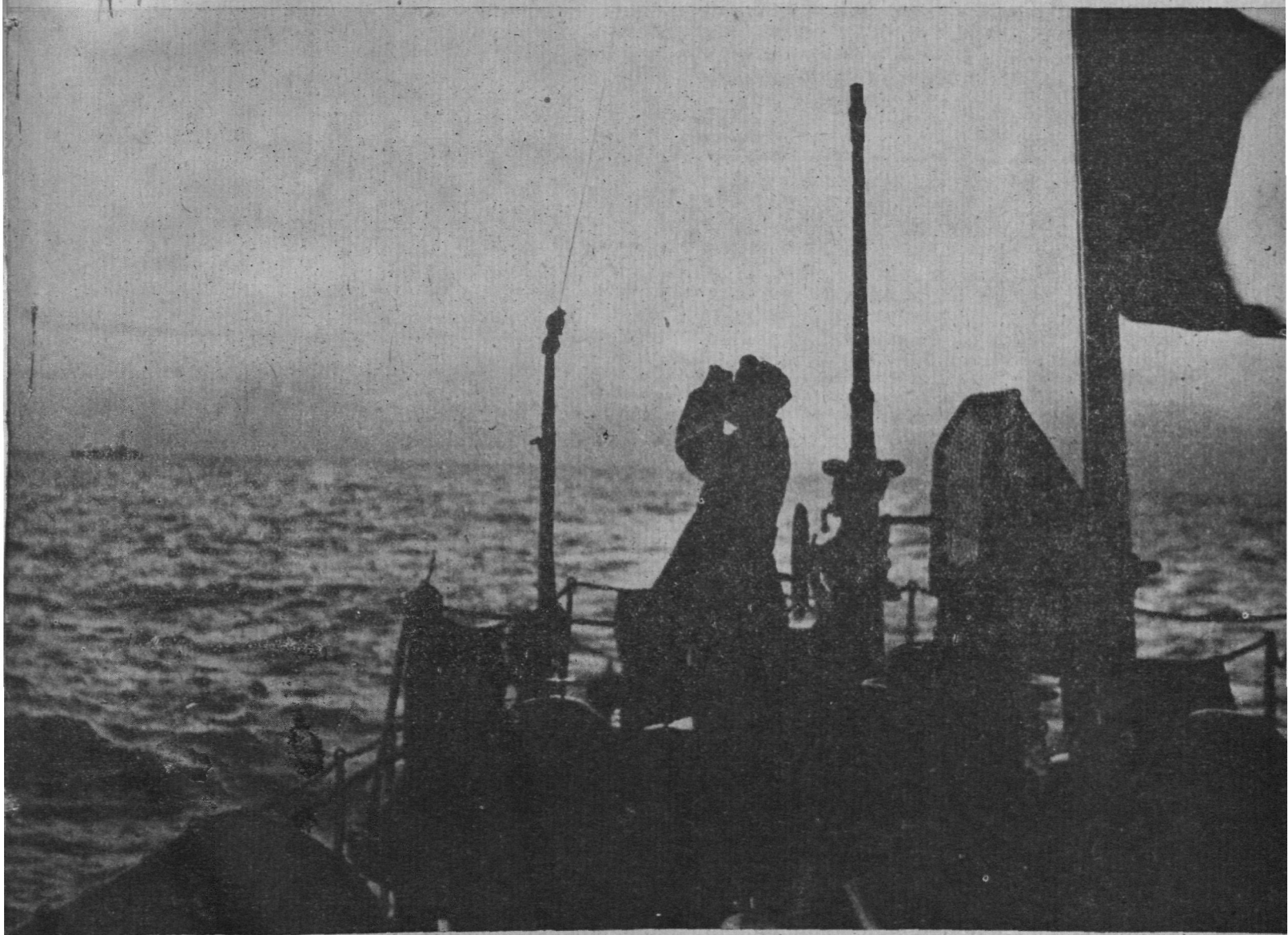

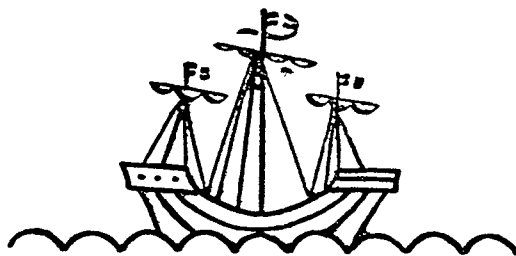

МОРСКИ СГОВОРЪ

РБ309

XXI

МОРСКИ СГОВОРЪ

ОРГАНЪ НА БЪЛГАРСКИЯ НАРОДЕНЪ МОРСКИ СГОВОРЪ

Година ХХІ
Варна, 1944 г.

Урежда
Книжовно-просвѣтниятъ отдѣлъ

Брой 3 и 4
Гл. редакторъ: В. ПАСПАЛЕЕВЪ

Александър Маноловъ,
кап. II р: О.З.
председателъ на Б.Н.М.С.

ПОСВЕЩЕНИЕ НА ДОБРЕВА И ШКОРПИЛА

Този брой се посвѣщава на свѣтлата паметъ на нашитѣ сѣжпи покойници: ДИМИТЪРЪ ДОБРЕВЪ капитанъ I р. О.З. — голѣмъ български флотоводецъ на третото Царство и на КАРЕЛЪ ШКОРПИЛЪ — натурализиранъ българинъ, по народностъ чехъ — голѣмъ ученъ и археологъ, членъ на главното управително тѣло на Б.Н.М.С., уредникъ и единъ отъ създателитѣ на морския музей и членъ основателъ на Морския Сговоръ.

Последующитѣ статии на списанието даватъ ясенъ обликъ на покойницитѣ.

Що се касае до капитанъ Добревъ, наричанъ отъ моряцитѣ „Дѣдото“ за него нашето списание е вече поменуvalo въ брой IX на ноемврийската книжка отъ 1930 год., въ брой IX на ноемврийската книжка отъ 1932 год. и въ брой IX пакъ на ноемврийската книжка отъ 1937 год. Сега искаме да се отплатимъ съ тоя посмъртенъ брой и, не да забравимъ, но да приключимъ едно минало, което ще бже за предметъ на подражание въ бждещето.

Ако се добре проследи живота и дейността на Добрева, ще се види съ каква дълбочина той е познавалъ и предсказвалъ условията за закрепване на българското море, тая най-голѣма ценностъ на българското царство.

Считаме за свой дългъ да отбележимъ, че капитанъ Добревъ не би билъ българския флотоводецъ, ако по това време на Балканската война въ 1912 год. началникъ на щаба на флота не бѣше лейтенантъ Богданъ Ганчевъ, сега кап. II р. О.З.

Тоя офицеръ, съ морска академическа култура, можѣ да посочи и да изтъкне Добрева предъ тогавашния началникъ на флота, военния инженеръ подполковникъ Лудогоровъ, който издаде заповѣдта, щото бойния миненъ отрядъ да се поеме въ командно отношение отъ тогавашния, извиканъ отъ запаса, воененъ комендантъ на Варна — Добревъ.

Считаме за необходимо да отбележимъ, че Добревъ никога не е билъ началникъ на щаба на флота.

Ний смѣтаме, че съ тоя брой далеко не изчерпваме една толкова ларовита и сложна личностъ, каквато бѣше покойния Добревъ; можеби, бждещето ще ни донесе по интересни материали, но нека поне пожелаемъ името му да бже запазено презъ течение на годинитѣ не само като на голѣмъ флотоводецъ, но и като голѣмъ българинъ, който никога и предъ никого не се стесняваше да посочи здрави разбирания за доброто на народа ии

Дѣдо КАРЕЛЪ ШКОРПИЛЪ — та кой въ Варна и въ България изъ срѣдитѣ на учения свѣтъ не познаваше тоя голѣмъ ученъ, винаги готовъ да бже полезенъ, пълненъ съ хуморъ и олимпийско спокойствие? Кой не се считаше задълженъ да се запознае съ него и да чуе отъ откривателя на българската Абова, стълбътъ на първото ни царство, за особенната и оригинална култура на най-старитѣ ни българи, които сж, биле и по природа моряци, защото въ живота си сж били свързани съ голѣмитѣ рѣки Волга и Дунава, нееднократно минавани отъ тѣхъ?

Учени отъ масшаба на дѣдо Карелъ бѣха отъ тия, които въ третото българско царство разкриваха на българския народъ голѣмото значение на морето и Дунава.

Нека всички се проникнемъ отъ мисълта, че въ основата на всѣко дѣло, а, следователно, и въ „Българското“ лежи преди всичко науката, неуспоримия сътрудникъ на истината и на човѣшкия прогресъ.

Дѣдо Карелъ не само съ голѣма любовъ, но и съ вещина реди морския музей въ Варна, първо дѣло въ нашата дълга история отъ основаването на Царството ни до днесъ.

Свѣтлата паметъ на Шкорпила заема сѣжпо мѣсто въ сърдцето на българското морячество.

Георги Славяновъ
кап. I р. о. з.

РЪДЪКЪ ВЪЛГАРСКИ ФЛОТОВОДЕЦЪ

Това бѣше капитанъ I. рангъ Димитъръ Добревъ, починалъ на 11 априлъ 1944 год. Биографията на този голѣмъ българинъ е благодарна и благородна работа, съ която предстои да се заематъ наши морски историци и военно-морски педагози. Тукъ ще отбележа само единъ моментъ отъ дейността на този рѣдѣкъ българинъ, който моментъ изигра решителна роля въ най-новата ни история.

Ний, българитѣ, не търпимъ голѣми хора, тѣ ни прѣчатъ и ний или ги премахваме, или въ най-добрия случай ги отстраняваме отъ тамъ, дето тѣ сж най полезни. Малкиятъ български воененъ флотъ, предъ Балканската-война, имаше нужда отъ добъръ организаторъ и решителенъ водачъ, но понеже капитанъ Добревъ, значително надрасълъ и малкиятъ ни флотъ, трѣбваше да бжде отстраненъ и кжсо време преди войната биде принуденъ да напустне редоветѣ на флота.

Презъ 1912 год. българитѣ започнаха една война, която трѣбваше да реши тѣхната бждеща сждба на Балканския полуостровъ. Противникътъ бѣ силенъ, разполагаше съ обширни територии, голѣми човѣшки маси и въковенъ воененъ опитъ; той притежаваше и значителенъ боеенъ флотъ.

На 17. септемврий 1912 год. капитанъ I. рангъ Добревъ трѣбваше да се върне въ флота и тукъ веднага бѣ забелязанъ и оцененъ отъ младия, но прозорливъ началникъ на флотъ, макаръ до тогава стоялъ далечъ отъ морското дѣло.

Подполковникъ Лудогоровъ, назначенъ и за началникъ на Варненския укрепенъ пунктъ, взе за свой началникъ на щаба запасния капитанъ Добревъ, назначенъ първоначално за воененъ комендантъ на укрепления градъ. Капитанъ Добревъ трескаво заработи за организиране отбраната на града, проявявайки удивителна съобразителностъ и предвидливостъ.

Неприятелскиятъ воененъ флотъ не закъснѣ съ своитѣ действия срещу единственната морска крепостъ на българитѣ, застрашаваша отъ кѣмъ флангъ единствения пѣтъ на противника за снабдяване на своитѣ войски съ оружје и бойни материали отъ Европа. Другитѣ два пѣтя бѣха вече отрѣзани. Българската армия прекжсна единичкия пѣтъ по сухо презъ Одринъ—София за Европа, а грѣцката флота блокира изхода на Дарданелитѣ и прекжсна пѣтя презъ Срѣдиземно море. Оставаше само пѣтя презъ Босфора—Кюстенджа кѣмъ западна Европа. Готвейки се за война, България на времето бѣ погледнала несериозно на значението на морето и не бѣ създавала достатѣчно силенъ воененъ флотъ, който да бжде въ състояние да блокира изхода на Босфора кѣмъ Черно море и противникътъ не закъснѣ да се възползува отъ тая ни кжсогледостъ. По пѣтя отъ Кюстенджа кѣмъ Босфора непрекжснато вървѣха пълно натоварени съ оружја и муниции египетски и ромѣнски параходи.

Подполковникъ Лудогоровъ ясно виждаше, че трѣбва да се направи нѣщо, най малко да се безпокои неприятеля и да се прѣчи на неговото снабдяване по море. Но намъ липсваха не само достатѣчно бойни

кораби, липсваха и достатѣчно подготвени за морска дейностъ офицери. Тогава, на 31 октомврий, 8 часа вечерта, съ командването на отряда бѣ натоваренъ дошлия отъ запаса капитанъ Добревъ, който въ 10 часа пренесе своя „човалъ“ на торпедоносецъ „Летящи“ и въ 12 часа на сжшия день излѣзе съ цѣлия отредъ въ открито море, а малко по-късно вече преследваше единъ неутраленъ чуждъ параходъ, носещъ военна контрабанда. Подобни излази, преследвания и залавяния на „неутрални“ параходи бързо зачестяха. Неприятелътъ се сепна и организира транспорта на военни материали въ корабни кервани, охранявани отъ почти цѣлия неговъ воененъ флотъ.

На 4 и 5 ноемврий победоносната българска армия бѣ спрѣна предъ Чаталджа. Войната вземѣше сериозенъ обратъ. Турската армия можеше да стои на Чаталджа и да чака. Времето щѣше да работи за нея. Отъ Анадола щѣха да прииждатъ все нови и нови войски, а по Черно море щѣха да идватъ все нови и нови транспорти съ оружја и муниции, докато турската армия се засили.

въоржжи и подготви до такава степенъ, че да мине въ настѣпление и да трѣгне кѣмъ обсадения Одринъ. А станеше ли това, изходътъ отъ войната би билъ свършено другъ.

Но изведнажъ на хоризонта се появи една непризнана отъ тогава отъ българското командване сила — морската сила на българитѣ, изразена отъ шестъ малки торпедоносци, водени отъ единъ отреченъ до тогава водачъ, който, обаче, на 8 ноемврий 1912 год., блѣсна и завинаги се затвърди въ съзнанието на българитѣ, като голѣмъ българинъ и рѣдѣкъ флотоводецъ. Защото той видѣ това, което дълги години до войната никой българинъ не виждаше — значението на морето и морската сила. И защото той имѣ куража да излѣзе срещу тежко въоржжения Голиатъ само съ своя великъ духъ, духътъ на истинския храбъръ и непобедимъ българинъ.

На 8 ноемврий 1912 год. блѣсна първата морска победа на българитѣ отъ третото ни царство. Въ нощта срещу Арахангеловденъ малкиятъ български отредъ отъ малки торпедоносци, насочвани отъ единъ рѣдѣкъ

флотоводецъ, нанесе тежъкъ ударъ на неприятелския флотъ. Неговиятъ най-силенъ и най-модеренъ боевъ корабъ, кръстосвача „Хамидие“ бѣ смъртно поразенъ. На 9 ноемврий тежко ранениятъ кръстосвачъ влѣзе въ водитѣ на Цариградъ. Окаяниятъ видъ на мощния до-тогава първенецъ произведе поразително впечатление въ ржководнитѣ срѣди на противника, между чуждитѣ дипломати и всрѣдъ населението на неприятелската столица. Ефектътъ отъ тъй неочакваната и блѣскава морска победа на българитѣ бѣ тъй голѣмъ, че още на следния день турското правителство, чрезъ посрѣдничеството на руския посланикъ въ Цариградъ, поиска при-мирие отъ българското главно командуване. Така хо-

дѣтъ на войната. отново бѣ върнатъ къмъ близкъ и победоносенъ край. Защото така бѣ решило Провидението. То прости голѣмата грѣшка на нашитѣ държавници и ржководници, които, не разбирайки значението на морето, отричаха нуждата отъ воененъ флотъ, не бѣха се погрижили за създаването на истинска, макаръ и ограничена по размѣръ, но отговаряща на нуждитѣ ни морска сила и първоначално бѣха пренебрегнали дори скромнитѣ услуги на единъ богатъ съ боевъ морски опитъ българинъ, у когото при това се криеха заложбитѣ на голѣмъ и рѣдкъ флотоводецъ.

с. Кубратъ 24, юлий 1944 год.

Слово произнесено отъ председателя на Б. Н. М. С. г. Александъръ А. Маноловъ — кап. II р. о. з. на 13 априлъ 1944 г. следъ опѣлото на покойния капитанъ I р. Димитъръ Добревъ. въ морския храмъ „Св. Никола“ — Варна

Опечалени почитатели на покойния флотоводецъ кап. I р. Добревъ! Говоря отъ името на Българския нар. морски сговоръ и запаснитѣ офицери въ България.

Трудно е да се освѣтли единъ сложенъ обликъ, какъвто бѣше голѣмиятъ български флотоводецъ кап. I р. Димитъръ Добревъ. При все това ний не можемъ да не изкажемъ въ единъ такъвъ моментъ това, което чувствуваме и да не изразимъ нашата облъкъ къмъ единъ даровитъ българинъ.

Нашата страна е дала малко хора отъ масица на Добрева. Нека си само спомнимъ, че той владѣеше петъ чуждестранни езици и презъ време на пленничеството си въ Япония бѣ започналъ да изучава японски езикъ, но обстоятелствата не му позволиха да завърши до край това си желание.

Роденъ въ Русе, той обиква водната стихия и още въ оная епоха, веднага следъ освобождението е единъ отъ малкото, които схвщатъ голѣмата идея — за значението на Дунава и морето въ бжднитѣ сждбини на Отечеството ни. Точната благодария на покойния ни даде преди малко моятъ колега кап. лейтенантъ Пѣевъ и азъ ще се спра на по други обстоятелства, но все пакъ ще отбележа, че основното познаване на чужди езици и чужда литература отвори широкъ пжтъ за младия мичманъ Добревъ да се подготви и теоритично въ морското дѣло — това бѣ единъ всестранно образованъ човѣкъ, между другото и голѣмъ любитель на класическата музика, поезията и образното изкуство.

Капитанъ Добревъ отбеляза първата морска победа въ историята на III-то българско царство, известна на всички ни: „Атаката на Хамидие“.

На много хора се струваше, че това е една щастлива военна случайность, защото не познаваха събитията.

Въ атаката на „Хамидие“ презъ Балканската-война, нѣма никаква случайность! Това бѣше единъ последователенъ, упоритъ трудъ на покойния Добревъ, който се разпредѣляше въ работа въ шаба му и въ действие на бойното поле — Черно море. „Дѣдото“ — така го бѣха

крѣстили моряцитѣ, следъ като изучаваше предстоящото му действие, често пжти по нѣколко дни излизаше въ открито море, начело на своя отредъ отъ 6 торпедоносци и търсеше противника. Той постави подъ заплаха контрабандата на оржжие между Кюстенджа и Цариградъ и я затрудни извънредно много, като смути извършителитѣ ѝ и най-после чрезъ дълги и продължителни действия намѣри охраната на тая контрабанда и атакува успѣшно кръстосвача „Хамидие“.

Капитанъ Добревъ не бѣ се сщо случайно създакъ, като воененъ морякъ. Веднага следъ свършването на Военното училище въ София, той поиска да се прехвърли въ Дунавската флотилия, кждето започна една упорита самообразователна дейность. И така, вървейки по тая пжтъ той получава свето образование, като миненъ офицеръ, въ Австрийския флотъ въ гр. Пола, а следъ това се специализира като морски артилеристъ въ гр. Кроншадтъ, Русия.

Неговиятъ печатанъ трудъ на руски езикъ за новото използване на артилерията въ морския бой обръща внимание на голѣмитѣ артилеристи въ руския флотъ и той дава основание да бжде задоволено желанието на Добрева да продължи своята подготовка, не вече на академическата скамейка, а на бойното поле; поради което, съ позволение на нашето правителство, замина съ ескадрата на адмиралъ Рождественски, като артилеристъ на кръстосвача „Димитрий Донской“. Въ боя при Цушима той се отличава, обаче, при неравни сили кръстосвачътъ бива унищоженъ, за да не попадне бѣ пленъ и капитанъ Добревъ бива плененъ.

За тази му дейность руското правителство го награждава съ високия боевъ орденъ „Св. Владимиръ“ — съ мечове.

Най-после Добревъ се връща въ България, пленъ съ наука и боевъ опитъ. Въ Военния клубъ въ София въ две сказки изнася похода на Рождественски, боя при Цушима и военнитѣ поуки, особено интересни за насъ. И на двѣтъ сказки присжтствува Негово Царско Височество

тогава князь Фердинандъ, и следъ свършването имъ князътъ свага, откача отъ гърдитъ си и лично закача на гърдитъ на Добрева бойния орденъ „Св. Александъръ“ съ мечове, който е вече третото бойно отличие следъ знака на военния орденъ за храбростъ, полученъ въ Сръбско-българската война.

И така блестящата и заслужена бойна кариера на моряка Добревъ продължи, за да се увѣчае съ четвъртата бойна награда, високиятъ орденъ за храбростъ III степенъ, като началникъ на отряда, атакувалъ кръстосвача „Хамидие“.

Азъ не съмъ отъ тѣзи песимисти, които виждатъ много наши работи не съ особенъ радостъ; а при все това ще трѣбва да признаемъ, че ний не винаги сме издигали нашитъ голѣми и даровити хора, какъвто безусловно бѣше „Дѣлото“; не винаги ги и търсѣхме. И, когато всички очакваха, че капитанъ Добревъ ще застане на

чело на флота, за да създаде бойната българска сила на море, ний виждаме, че той биде *принуденъ* да напустне любимото дѣло, за което вложи толкова наученъ и боевъ трудъ и да се отдаде на друго поприще. И между другото да застане на чело на нашата будна организация „Морски техникъ“, въ качеството си на почетенъ председателъ. Въ другъ единъ голѣмъ флотъ Добревъ би билъ единъ отъ първитъ, ако не и *първия*.

Капитанъ Добревъ служи съ сърдце и душа на морска България и на дѣлото на Българския народенъ морски сговоръ, на който той бѣ единъ отъ основателитъ.

Вземайки си последно сбогомъ отъ моя учителъ, боевъ другаръ и приятелъ, азъ пожелавамъ щото младата на Добрева да стане мѣсто за поклонение и поука за младото българско морячество, въ чиито рѣще ний предоставяме съдбата на българското море, и кажемъ

Вѣчна му память!

Слово произнесено отъ капитанъ лейтенантъ Пѣевъ

— Началникъ отряда торпедоносци въ църквата „Св. Никола“ Варна, при опѣлото на кап. I р Добревъ на 13 априлъ 1944 г.

Опечалено събрание,

Предъ насъ се намиратъ тлѣнитъ останки на имения бившъ командиръ на отряда торпедоносци и герой отъ Балканската война Капитанъ I р. Димитъръ Добревъ, който въ преклонна възраст, по волята на ога, на 11 т. м. завърши своя земенъ пътъ.

На менъ, като сегашенъ командиръ на сщия отредъ торпедоносци, се падна скръзната честъ да възкреся въ съзнанието ви образа на непрежалимия покойникъ и кратко да отбележа неговитъ голѣми заслуги, като морски войнъ, които му отреждатъ едно отъ челнитъ мѣста въ пантеона на нашитъ морски командири-водачи.

Животътъ и дѣлата на Капитанъ Добревъ, като ратникъ въ военно-морското поприще, неговитъ блестящи качества на морякъ и командиръ, неговиятъ мощенъ приносъ за създаване и оформяване на нашия малкъ флотъ — трудно би било да се очертаятъ съ нѣколко думи.

Първъ пионеръ въ това тежко и многостранно дѣло, неговата дейность, животъ и успѣхи сѣставляватъ голѣмъ дѣлъ отъ нашата малка военно морска история.

Бидейки въ много отношения изключителна личность, и неговия жизненъ пътъ премина подъ знака на много перипетии, украсенъ съ дълга редица отъ свѣтли дѣла, съ които той затвърдява незабравимо име на човѣкъ, българинъ — войнъ — и морякъ.

Роденъ въ гр. Русе презъ 1868 година, той избира военното поприще, като най подходящо за него и завършва Военното на Негово Величество училище. Службата, като младъ морски офицеръ, прекарва предимно по корабитъ на Дунавския флотъ. Отъ 1903 година той вече служи въ токущо създадения Черноморски флотъ — на кръстосвача „Надежда“, презъ което време бждещиятъ бележитъ морски началникъ

бива изпращанъ на два пѣти въ чужбина — Австрия и Русия — да усъвършенствува своята военно-морска подготовка по минно и артилерийско дѣло. Презъ време на пребиваването му въ Русия — Балтийския флотъ, го заварва Руско-Японската война — събитие, което издълно раздрусва неговия пламененъ, борчески духъ и той доброволно взема участие, като артилерийски офицеръ на кръстосвача „Димитрий Донской“, въ едно отъ най-голѣмитъ сражения на Свѣтовната морска история — боя при Цушима. Следъ злополучния край на това сражение за руския флотъ, презъ време на което загива кръстосвача „Димитрий Донской“, капитанъ Добревъ пада въ пленъ на японцитъ. Освободенъ отъ пленничеството, той се завръща въ родния флотъ, кждето служи до 1911 година, заемайки редица най-отговорни постове.

Съ обявяване на Балканската война калениятъ и изпитанъ въ морски сражения капитанъ се явява въ редоветъ на Черноморския флотъ, кждето бива назначенъ за командиръ на отряда торпедоносци — и въ това си качество, презъ 1912 година той замисли и осъществи историческата победа надъ турския флотъ съ атаката на „Хамидие“ — венецътъ на неговата дейность за Царъ и Родина.

Следъ Балканската война капитанъ Добревъ отново е въ запаса на войската. Непокойния доброволецъ отъ Сръбско-българската война, участникътъ въ боя при Цушима и атаката на „Хамидие“ неможеше да остане въ бездействие. Въпрѣки дългия, уморителенъ, жизненъ пътъ, който прославениятъ герой премина съ стѣпката на борецъ и храбрецъ, той намѣри сили и бодростъ за ново поприще. Ние го виждаме да следва и завърши правнитъ науки въ Софийския университетъ, да се установява, като стодиченъ адвокатъ, въ каквото качество го завари и неговата кончина. Но трѣбва да се подчертае, че скжпниятъ покойникъ нито за мигъ не скжса своя близкъ допиръ съ морето и труженицитъ на морското дѣло.

Личнитъ му дарования, като морски началникъ, неговитъ успѣхи на бойното поле, нито за моментъ не затъмниха неговата скромность. Той не направи капиталъ отъ така добре изпълнения дългъ, нито вдигна шумъ около себе си. Той служи безъ себепоклонство, безъ реклама за личността си. Обзянието му въ срѣдитъ на морскитъ офицери и тия, които бѣха въ близкъ досегъ до него, никога не намалѣ.

Особено могъщо и плодотворно влияние упражни Капитанъ Добревъ върху младото морско офицерство. Атаката на „Хамидие“, така дръзко и смѣло проведена отъ него, бѣше, е и сега, най-свѣтлото дѣло на малкия нашъ флотъ, съ което той показа на наследницитъ си, какъ трѣба да действува по-слабия флотъ срещу не-

сравнено по-силния. Това негово дѣло завинаги ще остане фаръ, освѣтяващъ победата и пътя къмъ нея.

Днесъ, когато съ цената на върховни изпитания и жертви се кове свѣтлото бѣдеще на Обединена-България, примѣрътъ на старитъ и многозаслужили войни е неприсъхващъ изворъ на поука, назидание и вѣра.

Такъвъ неприсъхващъ изворъ за българския боевъ флотъ е незабравимия голѣмъ покойникъ капитанъ Добревъ, чийто вѣченъ споменъ ще ни окриля въ нашата клетвено вѣрна служба на Царъ и Родина, а дѣлата му ще ни вдъхновяватъ за нови борби и нови победи въ името на мощна България.

Вѣчна слава на голѣмия морякъ!

Богъ да го прости!

Георги Маневъ

КАПИТАНЪ I РАНГЪ ДИМИТЪРЪ ДОБРЕВЪ

Животътъ на приснопаметниятъ капитанъ I рангъ Добревъ е една чудна легенда, безкраенъ низъ отъ дѣла и подвизи, които обезсмъртиха името му и заслужено му отредиха челно мѣсто въ Пантеона на незабравимитъ български герои, прославили българското име по цѣль свѣтъ.

Роденъ е въ гр. Русе на 12 февруарий 1868 година. Първоначалното си образование добива въ родния си градъ, следзайки първоначално въ махленското гръцко училище после въ училището

дина той се завръща въ България и постѣпва въ Софийското военно училище, въ срѣдния общи класъ.

Две години подиръ това избухва Сръбско-Българската война. Военното училище прекратява занятията си, като неподлежащитъ на мобилизация юнкери биватъ пуснати въ безсроченъ отпускъ. Между тѣхъ е юнкерътъ Добревъ. Обаче, докато нѣкои отъ другаритъ му спорятъ дали да постѣпятъ доброволци или да дочакатъ края на войната и се подготвятъ за офицерска кариера, младиятъ, едва 17-годишенъ юнкеръ Добревъ следва само влечението на пламенното си сърдце и се записва „пожалавшия“. Прикомандироватъ го въ 1-я пех. на Н. Ц. В. Князь Александъръ полкъ и му повѣрватъ командването на полурота въ дружината на капитанъ Бахчевановъ. Начело на полуротата си, той взема участие въ всички сражения и за показаната храбростъ и умѣло командване, по изборъ на ротата, бива награденъ съ войнишкия сребренъ кръстъ за храбростъ...

Следъ много перипетии, поради събитията отъ 9 августъ 1886 год. и участието му въ тѣхъ, той завършва Военното училище въ 1888 год. съ осмия Априловски випускъ и бива зачисленъ, отначало, като протупей-юнкеръ, а покъсно като подпоручикъ въ 7 пех. Преславски полкъ, на гарнизонъ въ гр. Шуменъ.

Въ 1893 год. по собствено желание и следъ издѣжъ конкурсенъ изпитъ, той се превежда въ Дунавската флотилия—Русе и се посвѣтява на изучаване морската служба, въ която открива своето истинско призвание. Тукъ, младиятъ мичманъ 2 разрядъ Добревъ, изучавайки историята на българския народъ и неговата превратна съдба, достига до убеждението, че причината се крие въ обстоятелството, гдето не е била оценена по достоинство ролята на морското орѣжие въ изграждане мощта и величието на държавитъ. И той ще направи за целъ на живота си създаване-

кап. II р. Добревъ

при католическата черква, а го завършва въ българското основно училище. Непосрѣдствено следъ освобождението заминава за Москва, като степендвантъ на Славянския комитетъ и постѣпва въ Московското реално училище.

По душевно влечение и поради настояванията на майка си, която трудно е понасяла раздѣлата съ любимия си и единственъ синъ, презъ 1893 го-

то на силен флот — необходима предпоставка за съществуването на една велика България, наследница и приемница на некогашна Византия на Балканския полуостров. На тая задача той ще посвети своите усилия и многостранни дарби и не ще се отклони от нея до последния миг на живота си. Действително, една мисия огромна, достатъчна да изпълни не само един човъшки живот, но и усилията, стремежите които впоследствие установи горчивия ни исторически опит.

За да се подготви за изпълнението на своята жизненна цел, младият мичман Добрев заминава на специализация по минно дѣло въ Австро-Унгария. Въ Пола, базата на австрийския флот, той намира не само възможност да усъвършенствува своите специални познания на морски офицер, но и благоприятни условия да разшири и задълбочи своите общи познания и култура. Освен лекциите и практическите занятия въ курсовете, които не сж малко, той заработва трѣскаво върху своето самообразование, като ревностно изучава висша математика, езиките: френски, нѣмски, английски; посещава курсове по езда, фехтовка, чете много и най-разнообразна литература. Двадесет и четирите часа въ денонощието му се струват недостатъчни да достигне всичко, което се открива предъ жадната и любознателна душа на младия човѣкъ. И, въпреки всичко, той не само, че не остава назад, но завършва курса първи по успех, съ което си спечелва уважението на другарите — съкурсници, (между тях е и регента Хорти) и ласкавъ отзивъ от страна на началството.

Съмнителни служебни причини турят край на престоя му тамъ. Презъ цѣлия си живот той ще си спомня съ тъга и умиление за прекрасните дружески отношения, които си бѣ създалъ, за културната срѣда и неограничени възможности за самообразование, които се откриватъ предъ бжедия прославенъ флотоводецъ. Тази не е първата прѣчка, която срѣща въ устрема си къмъ голѣмъ възходъ, обаче, нея той чувства много болезнено и не ще забрави презъ цѣлия си животъ.

Следъ като е служилъ по корабите на Дунавската флотилия и изпълнявалъ различни длъжности въ нея, като: адютантъ, заведващъ Минната частъ (нему принадлежи честта да е подготвилъ съ подръчни срѣдства първите наши миньориелектротехници), командиръ на яхта „Александъръ“, началникъ на зимовището при о-въ Чивтелеръ и пр., презъ 1889 год. бива приведенъ на служба въ морската частъ — Варна. Предъ духовния взоръ на лейтенантъ Добревъ се откриватъ по-широки хоризонти и нови възможности за реализиране на жизненната му целъ. Това е ерата на подемъ въ флота. Закупенъ е отъ Франция учебния кръстосвач „Надежда“ (символично име), поръчани сж и се строятъ бѣтѣхъ миноносци, изобщо, слага се началото въ създаване на единъ боеспособенъ флотъ на Черното море, гдето ще има да разрешава твърде важна задача, както по-късните събития ще го потвърдятъ. Доведена е и нарочна морска мисия отъ Франция начело съ лейтенанта отъ фран-

цузкия флотъ Пишонъ, на която е повѣрена грижата за реорганизиране и изграждане морската сила на младото българско княжество. Можемъ да си представимъ ентузиазъма и надеждите, които възпламватъ въ сърдцето на лейтенантъ Добревъ. За жалостъ, той скоро съзира, че надеждите му не ще се оправдаятъ — Мисията не е подготвена за повѣрената ѝ задача; великото дѣло — създаване на боеспособенъ флотъ е опорочено още отъ самото начало...

Тласканъ неспирно отъ жаждата за повече познания, той поисква и следъ като държи конкурсъ изпитъ съ себе си, бива изпратенъ въ Русия, за да следва въ висшия артилерийски курсъ въ Кронщадъ. Пристига въ октомври 1903 година. Зимата прекарва въ теоритически занимания въ курса. Презъ лѣтото на следната година плава изъ Балтийското море на учебния кръстосвач „Владимиръ Мономахъ“. Тукъ го заварва избухването на Руско-Японската война. Съ рапортъ на височайше име, лейтенантъ Добревъ настоятелно моли да му се разреши да вземе участие въ войната, като се амбаркува на нѣкой отъ корабите на 2-та Тихоокеанска на адмиралъ Рождественский ескадра, която привършва приготвяния си за отплаване на Далечния-Итокъ. Огромната задача, която е поставена на тази ескадра: да проплава отъ Балтийското море до Владивостокъ безъ упорни бази и принудена да среща на всѣка стѣпка противодействието и враждебното отнасяне на „Владетелката на моретата“; да срещне и разгроми японския флотъ, за да деблокира обсадената крепостъ Портъ Артуръ, въ която е затворенъ руския далекоизточенъ флотъ и по този начинъ да постигне победоносното разрешение на войната — ето прекрасенъ случай за лейтенантъ Добревъ „да завърши образованието си“! И наистина: — осеммесечното плаване съ ескадрата въ бойна обстановка; участието му въ двата морски боя — на 14 май 1905 г. при Цусима, въ които загива цѣлата на 2-та Тихоокеанска ескадра и на 15 май с. г. при Мацусима, когато крейсера „Димитрий Донской“ води бой на животъ и смъртъ съ цѣлата ескадра на японския адмиралъ Уриу, състояща се отъ 4 крейсера и 7 минноносци и благодарение на умѣлото командване и насочване на артилерийския огънь отъ страна на лейт. Добревъ, крейсерътъ имъ излиза победителъ — напълно завършватъ подготовката му; теоритически и практически той е всестранно завършенъ образецъ на боези морски офицеръ и напълно узрѣлъ за ролята, която си е начерталъ.

Следъ трагичния епилогъ на 2-та ескадра при Цусима, прекарвайки 6 месеца изъ пленническите лагери на Япония, лейтенантъ Добревъ се завръща въ България.

За участието си въ Руско-японската война, за показаната отъ него храбростъ и себепожертвувателностъ въ лицето на врага, той бива награденъ съ голѣмия руски орденъ „Св. Владимиръ“ 4 степенъ, съ мечове и бантъ и съ българския орденъ „Св. Александъръ“, сжщо съ мечове и на военна лента. Лично князь Фердинандъ закачва орденъ

на гърдитъ му, следъ привършване на беседата за развоя на войната, която капитанъ-лейтенантъ Добревъ държи въ Военния клубъ въ София за офицеритъ отъ гарнизона, удостоена съ личното присъствие на княза.

Въ началото на 1906 година, капитанъ-лейтенантъ Добревъ е назначенъ за началникъ на Машинното училище при флота, въ уредбата и програмитъ на които той внася коренни преобразования, като го издига на завидна висота и го прави разсадникъ на просвѣтени морски офицери и техници.

Последователно заема длъжноститъ: командиръ на Морската минна отбрана, командиръ на учебния крейсеръ „Надежда“ и времененъ началникъ на флота. И, когато очаква утвърдението си на този последенъ постъ, за да има възможност да приложи на дѣло своитъ доказани способности и всестранни дарования, югронния си опитъ и познания — той бива уволненъ въ запаса на флота на 10 мартъ 1911 година. Но... такава е била нашата действителностъ. Съ мъжа въ душата, но не и съ отчаяние, капитанъ 2 рангъ Добревъ свеля чистъ и неопетненъ офицерския мундиръ и започва живота си на български гражданинъ. Още същата година бива избранъ за народенъ представител въ V того Велико народно събрание, което внася важни измѣнения въ конституцията. Посвещавайки се на общественна дейностъ, той въ скоро време достига до завидния постъ на секретаръ въ Централното бюро на управляващата прогресивна-либерална партия (шефъ д ръ Даневъ) и съредаторъ на партийния органъ в. „България“. Открива му се възможностъ къмъ по-високитъ длъжности въ държавната иерархия. Скоро, обаче, той ще се откае отъ атмосферата на нашия политико-общественъ животъ и не смогаа да направи политическа кариера.

На следната година започва Балканската война и ведно съ цѣлия български народъ капитанъ 2 р. Добревъ отива да изпълни дълга си. Назначенъ отначало за офицеръ за особенни поръчки въ щаба на флота, впоследствие, съ въздигането на Варна въ укрепенъ пунктъ — бива назначенъ за плацъ-комендантъ на сщия. Съ желѣзна ржка, но и съ много тактъ, той изпълнява деликатната си задача, като задушава въ зародишъ подмолната агитация, водена между инородното население на Варна. По-късно, когато развитието на военнитъ действия се затѣга и се налага активното участие на флота ни, на когото се възлага непосилната задача да прекъсне неприятелското снабдяване по морския пътъ Кюстенджа—Цариградъ, на кап. 2 рангъ Добревъ повѣрватъ командването на отряда миноносци.

Задачата си капитанъ 2 рангъ Добревъ изпълни блестящо: — дръзката атака срещу неприятелския флотъ, при което бива торпилиранъ и обезвреденъ кръстосвача „Хамидие“, слага върху челото му неувѣхващия лавровъ венецъ на слава, на гърдитъ му блѣсва високото военно отличие — ордена за храбростъ 3-а степенъ...

Злополучниятъ край на войната му налага друга, не по маловажна задача — спасяването на отряда, който той отвежда въ Севастополъ. Тукъ кап. 1 рангъ Добревъ принася неограничана услуга на България, като успѣва да извърши това, което е безсилна да извърши нашата дипломация: *помирлява страната ни съ нейната Освободителка*. Този фактъ остана неизвестенъ на широката общественостъ, поради пословичната му скромностъ и нежеланието му да афишира заслугитъ си.

Следъ Балканската война кап. 1 рангъ Добревъ завършва юридическия факултетъ и до смъртния си часъ работи като адвокатъ въ София, като

Добревъ — подпоручникъ

не остава чуждъ на всички почини, имащи за цель развитието на морската идея въ страната ни. Участвува дейно въ създаването на Българския народенъ морски сговоръ, като председателствава Софийския му клонъ. Но, най-активно, съ неизчерпаема енергия и завидно упорство той ръководи и импулсира малката, но съ боевъ духъ организация „Морски техникъ“, въ битността си на нейнъ почетенъ председател и фактически ръководител. Капитанъ 1 рангъ Добревъ имаше близко до сърцето си идеята за създаване и обединяване на всички морски организации въ една единствена, за да може съ съединени усилия да се изгради дѣлото на българското морско възраждане. И на последния моряшки празникъ, въ деня на Светия Мирликийски Чудотворецъ Николай, чийто култъ кап. Добревъ, като истински морякъ, дълбоко почиташе, съ едно пророческо прозрение за близка кончина, въ една незабравима патетична речъ, той остави последния си заветъ — *за обединение усилията на всички труженци и радатели на морската идея*. Дано въ скоро време доживѣемъ да видимъ осъщественъ този блѣнъ на незабравимия покойникъ.

* *

Капитанъ I рангъ Добревъ посвети отъ най-ранни младини своя животъ на единъ висшъ идеалъ — *величието на Родината*. За осъществяването му той работи съ перо и мечъ до последното си дихание, нему той посвети многостраннитъ си дарби, безукорния си характеръ и непреклонна воля, като даде убедително доказателство, че висшата целъ, светлия идеалъ, изискватъ чисти и неопетнени души и пламенни сърдце. Въ това отношение той бѣ истински *рицаръ безъ страхъ и упрекъ*. Такъвъ си остава винаги: нито ударитѣ на ждбата, нито злобата на хората, не бѣха въ състояние да го принудятъ да измѣни на себе си и на гордото си призвание. *Могъщъ духъ, желязенъ характеръ, непреклонна воля* — той не се прегъна подъ ударитѣ на живота, надсмогна интригитѣ на хората и съ дѣлата си създаде епопея неповторима по замисълъ и изпълнение, която му отреди предно мѣсто въ българската военна история. Въ редицата отъ свѣтли дати ще сие презъ вѣкветѣ съ блясъка на подвига и датата 21 ноемврий 1912 година, на която отрядътъ български торпедоносци, подъ негово водачество, записа най-славната ни

морска победа — атаката на „Хамидие“. Съ този свой подвигъ, капитанъ I рангъ Добревъ положи основитѣ на храбростта и доблестта въ флота и стана кумиръ за българскитѣ моряци, които въ своята жертвенна служба ще се вдъхновяватъ отъ неговия героиченъ примѣръ. Капитанъ I рангъ Добревъ бѣ зидарѣтъ, който положи въ основитѣ на единъ великъ градежъ — дѣлото на българския флотъ, своето лъвско сърдце. Тази е неговата историческа заслуга. Затова неговото безсмъртно дѣло ще пребже. Отъ него съ пълни шепи ще черпять поука и наизидание не само българскитѣ моряци, за които името му стана *възвишенъ символъ на вѣрно и честно изпълнение на дълга*, а дѣлото му — *знаме за нови още по славни подвизи*, но и всички, които ценятъ нравствената чистота, кристалното родолюбие и готовността за себежертва.

Намъ — неговитѣ многобройни почитатели, той остави завета: да продължимъ дѣлото, въ служба на което той даде всичко най-ценно: — бистрота на ума си, пламкътъ на сърдцето си, усилията на волята си и стремежътъ на духа си. Само така ще се покажемъ достойни за името и свѣтлата му пѣмьтъ.

Георги Маневъ

Участието на капитанъ I рангъ Добревъ въ руско-японската война

Избухването на руско-японската война сварва капитанъ I рангъ Добревъ, тогава въ чинъ лейтенантъ, като курсистъ въ висшия офицерски артилерийски класъ въ Кронщадъ.

Тази война, започната съ дръзко нападение върху рускитѣ кораби „Варягъ“ и „Кореецъ“ въ пристанището Чемулпо, скоро взема развитие обезпокоително за руситѣ, които отначало се отнасятъ съ предизвикателно пренебрежение къмъ жълтоликния си противникъ. Една фатална случайност отнема живота на енергичния адмиралъ Макаровъ, загиналъ при взриването на флагманския си корабъ, броненосецътъ „Петропавловскъ“, натъкналъ се на японска мина. Съ това руската отбрана на Далечния—востокъ, лишена отъ бойния и нападателенъ духъ на Макаровъ, става колеблива, лише на отъ инициатива, което дава възможностъ на японцитѣ да постигнатъ въ скоро време решителни резултати: да затворятъ руския далекоизточенъ флотъ въ базата ю Портъ-Артуръ, да стоварятъ голѣми контингенти войски на корейския брѣгъ, които подъ командата на прославения генералъ Ноги, обсаждатъ Портъ-Артурската крепостъ и по сухо. Двата опита, които прави руския флотъ да се разкъса блокадата и да си пробие пътъ къмъ Владивостокъ, излизатъ неуспѣшни.

Така у руситѣ възниква идеята да се подготви и изпрати на далечния изтокъ една втора ес-

кадра, която съ помощта на първата, да срази японския флотъ, да прекъсне връзката на десантнитѣ войски съ базитѣ имъ въ Япония и по този начинъ да реши изхода на войната.

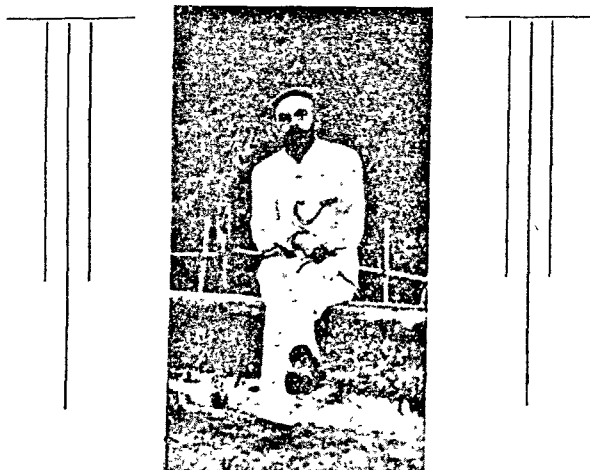
Тъкмо въ разгара на тия приготовления, лейтенантъ Добревъ следва въ артилерийския класъ, гдето следъ приключването на теоритическитѣ занимания и издържане успѣшно изпититѣ, плава съ учебния артилерийски отрядъ изъ Балтийско море, отначало на броненосца „Николай I“, а впоследствие на крейсера I рангъ „Владимиръ Мономахъ“.

Лейтенантъ Добревъ не е могълъ да остане равнодушенъ къмъ трѣскавитѣ приготовления за отплуването на ескадрата, на която се поставя една огромна задача: да проплува безъ опорни срѣдища огромното разстояние отъ Балтийско до Японско море, да срази японския флотъ и постигне победоносно разрешение на войната. И лейтенантъ Добревъ съ рапортъ на Височайше име, моли за разрешение да вземе участие въ похода съ ескадрата. Твърде интересенъ е тоя рапортъ, защото разкрива подбудитѣ, които заставятъ лейтенантъ Добревъ да предприеме такова рисковано „пътешествие“. Ние се надѣваме, че при другъ случай ще можемъ да публикуваме изцѣло тоя рапортъ, защото той рисува по единъ много красноречивъ начинъ характера и схващанията на покойния нашъ прославенъ флотоводецъ. Не младеническа жажда

за приключения тласка тоя въ разцвѣта на живота си 35-годишенъ мъжъ да изостави на произвола на съдбата жена и две невръстни деца и да изложи живота си на смъртна опасностъ, в едно дълбоко заседнало въ душата му чувство за дългъ къмъ Великата Освободителка и стремижъ да завърши морската си подготовка, като придобие и боенъ опитъ, вземайки участие въ това безпримѣрно въ историята сблъскване на две армии, отъ което ще зависи не само изходътъ на войната и победата на едната или другата отъ дветѣ воеващи страни, но ще се провѣрятъ на дѣло техническитѣ и тактическитѣ качества на корабитѣ отъ паровия флотъ. Капитанъ I рангъ Добревъ много правилно схваща и изтъква въ рапорта си, че следъ свършването на войната ще се появятъ много и различни описания и мнения за или противъ, но истината ще я знае само онзи, който е взелъ участие въ боеветѣ. Ние знаемъ колко сериозно се отнася капитанъ I рангъ Добревъ къмъ своята

рили гроба му въ безднитѣ на Великия океанъ. Така тѣй попада въ крейсера „Димитъръ Донской“. въ крейсерския отрядъ на младшия флагманъ контръ-адмиралъ Енквистъ, въ състава на 2-та Тихоокеанска на адмиралъ Рождественский ескадра...

Житейски незгоди попречи на капитанъ I р. Добревъ да напише и издаде приживе споменитѣ си за участието му въ руско-японската война, за да ни разкрие поуки отъ нея. Неговитѣ описания сигурно щѣха да допринесатъ за вдигане крайчеца на завесата, покриваща безпримѣрното поражение на руската ескадра, защото освенъ факта на личното си участие, той притежаваше остра наблюдателностъ, една поразителна по точността си паметъ и необходимата подготовка, за да проумѣе и си даде точна смѣтка за всичко, което е станало. Загубенъ е и подробния му дневникъ, воденъ день по день при потопяването на крайсера край острова Дежелетъ. Едно грижливо преглеждане на неговата архива, може би, ще намѣри нѣщо повече запазено по участието му въ войната, вънъ отъ това, което ние успѣхме да приберемъ при бѣглото ѝ преглеждане. По долу даваме писмото на нашето дипломатическо агенство, съ което му известява, че му е разрешено да вземе участие въ войната и рапорта му до военното министерство, съ който той донася за благополучното си завършване отъ „практическитѣ занятия“ съ ескадрата, които мислимъ, че ще представляватъ интересъ за читателитѣ на списанието „Морски Сговоръ“, което има похвалната идея да посвѣти тоя си брой на свѣтлата паметъ на капитанъ I рангъ Димитъръ Добревъ.

Лейтенантъ Добревъ — пленникъ у японцитѣ

жизненна задача, какъ не ще пренебрегне нищо, което ще го подготви за нейното успѣшно реализиране, за ролята, която ще има да играе въ създаването на флота ни и той не ще тоя прекрасенъ случай „да завърши обрязването си“ както самъ имаше обичай да се изразява.

Князь Фердинандъ правилно сценява подбудитѣ и съображенията на лейтенантъ Добрева и дава височайшото си съизволение да вземе участие въ войната. Ние не знаемъ какъ сж били преодолені тогава запретителнитѣ норми на международното право за неутралитета, като се е допустнало участието въ войната на единъ действащъ офицеръ, какъвто е случая съ лейтенантъ Добревъ, но фактъ е, че той е билъ единствения чуждъ офицеръ въ състава на 2-та Тихоокеанска ескадра. Всѣки случай разрешението закѣснява, което попречва на лейтенантъ Добревъ да попадне въ нѣкой отъ новитѣ броненосци, какъвто е било намѣрението му, чиито услуги сж вече комплектовани и въ какъвто случай напразно бихме ди-

Българско

С. Петербургъ, 24 августъ

Дипломат. агенство

1904 г.

№ 903

Тв. бързо

Господинъ Лейтенантъ Добревъ.

По молбата на Щаба на армията, княжеското дипломатическо агенство въ С. Петербургъ, Ви уведомява, Господинъ Лейтенантъ, че съ изволение на Негово Царско Височество, Вий се командировате на практически занятия на далечно плаване съ втората ескадра отъ Руския тихоокеански флотъ на крейсера I рангъ „Димитрий Донской“. Презъ време на туй плаване Княжеското военно министерство ще Ви отпусне такова съдържание, какъвто се плаща и на рускитѣ лейтенанти отъ сѣщия крейсеръ.

Вследствие на това, умолявате се незабавно да донесете съ рапортъ въ Министерството за съдържанието, което получаватъ рускитѣ офицери имеючи Вашия чинъ, за да може да се разреши своевременно нуждия кредитъ.

I Секретаръ: п. Б. П. Кисимовъ

† Димитър Д. Добрев
капитанъ I р. о. з.

Съ ескадрата на адмиралъ Рождественски въ руско-японската война

(Беседа, четена отъ покойния капитанъ I р Добревъ, предъ микрофона на радио
София на 31 май 1936 год. по случай „Морската седмица“,
устроена отъ съюза „Морски техникъ“)

1. Уводъ

Мисълта на съвременния културенъ животъ е ангажирана въ много и разни посоки. Ако върху важнитъ жизненни интереси на държавата своевременно не ще бже привлечено просвѣтеното му внимание, тия интереси ряскуватъ всѣки пътъ да бждатъ занемарвани. Тѣкмо такъвъ е случаятъ съ отбраната на брѣговетъ ни. Да насочи вниманието на народа ни къмъ отбраната на брѣговетъ ни си е поставилъ за задача съюза „Морски техникъ“ съ настоящата „Морска седмица“, въ програтата на която влиза настоящата ми беседа, сжшинския надсловъ на която е: „Съ ескадрата на адмиралъ Рождественский въ Руско-японската война, предисловие“.

Предисловие.

На 16 май 1905 г. въ 6 часа сутринята, на една и половина миля на югъ отъ островъ Мацусима (Джежелетъ), въ Японското море, на 200 метровъ дълбочина потъна затопения отъ насъ крейсеръ „Димитрий Донской“, а заедно съ него на дъното на морето отиде всичкото ми имущество, библиотеката ми, която събирахъ цѣли 15 години и, най-главното, дневника ми, който водихъ отъ 18 августъ 1904 година — денятъ въ който се амбаркувахъ на „Донской“ въ Кронщадъ — въ който бѣхъ вписалъ наблюденията си и изложилъ живота на ескадрата и на крейсера изъ день въ день, както се бѣха нанизали тѣ за осемъ месечното ни плаване, започвайки отъ Кронщадъ отъ 18 я августъ до фаталния 14 май 1905 г., когато въ историята на човѣчеството при гърмотевницѣ на хилядото орджия се записа още една страница, която за мнозина отъ съвременницѣ и до днесъ е цѣла гатанка, какъвто ще си остане и за дълго още време, докато си намерятъ своя Мехенъ*),

Въ разбитата ми отъ 30 см. снарядъ каюта, най-ценното, което ми бѣше останало, бѣ дневника ми и съ него трѣбваше да се простя предвидъ евентуалността да попадне въ ржцетъ на японцитѣ. Благодарение на това обстоятелство, настоящитъ ми спомени не ще могатъ да бждатъ така обстоятелни и интересни, както може би, читателитъ ще очакватъ. Тѣ ще трѣбва да се задоволятъ съ откъслечнитъ ми възпоменания, които съ останали въ паметта за тежкото ни бездомно осеммесечно скитане по моретата и океанитъ и за нещастнитъ ония 14 и 15 май 1905 година, които щѣха да се отразятъ и се отразиха не само върху съдбата на велика Русия, но и на нашето многострадално отечество, който да я освѣтли така, както последния освѣтли влиянието на морската сила върху историята на човѣчеството.

*) Мехенъ — най-големия морски писателъ стратегъ, офицеръ отъ флота на С. А. С. Щати.

На 15-я октомврий 1903 година азъ пристигнахъ въ Кронщадъ и на 16 я почнахъ да слушамъ лекциитъ въ морския офицерски артилерийски класъ. Причинитъ, които ме бѣха накарали да се раздѣля съ семейството си и да се заловя наново за книгитъ бѣха следнитъ: бѣхъ дошелъ най-подиръ до неочевидната за мнозина и до днесъ още истина, че брѣговетъ ни изискватъ морска отбрана и, че тази е задачата, която нашия морски офицеръ имаше и има да решава и, че правилно да я реши може само оня, който знае противъ кого и какъ ще я гради. Докато човѣкъ не знае какво нѣщо е ескадра и боеенъ корабъ и каква опасностъ представляватъ тѣ за брѣга, немислимо е да се реши правилно задачата на отбраната на брѣговетъ и пристанищата. Понеже съвременниятъ боеенъ корабъ не представлява отъ себе си почти нищо друго, освенъ една плаваща орждейна платформа, то и познаването на кораба и ескадрата безъ основателното знание на елементитъ на морската артилерия е немислимо. Това ме накара да се заловя за специалното изучаване на морското артилерийско дѣло

На 27 срещу 28 януарий 1904 година избухна Руско Японската война и тогава още стана очевидна не-обхопимостта отъ изпращане на втора една ескадра на Далечния изтокъ. И следния рапортъ, който подадохъ на Военното Министерство на 26 априлъ 1904 год. следъ свършване на изпититъ, най-добре ще поясни причинитъ, които ме накараха да приема участие въ походитъ и боеветъ на втората тихо-океанска ескадра.

Прикомандированъ
къмъ артилерийския
офицерски класъ отъ
флота

Лейтенантъ Добревъ
№

26 Априлъ 1904 год.
гр. Кронщадъ

Секретно

Въ Военното Министерство
(Щабъ на Армията)

въ ст. София

РАПОРТЪ

На 17-я того свършихъ теоритическитъ изпити, на 19-я почвамъ съвмѣстно съ другитъ слушатели, екскурзитъ по заводитъ, които ще свършатъ на 24-я того. На 25 я се амбаркувамъ на еснадрения броненосецъ „Наваринъ“ въ артилерийския учебенъ отрядъ, гдето и ще положа, съгласно положението (правилника) на този предметъ окончателенъ изпитъ за свършването на морския офицерски артилерийски класъ. Обикновенно окончателния практически изпитъ въ отряда се провежда къмъ края на августъ. Тази година, въ предвидъ на готвящата се да замине отъ тукъ на Далечния изтокъ ескадра, предполага се за сега плаването на артилерийския отрядъ и окончателния изпитъ да се завършатъ къмъ края на юлий.

Следъ започването на войната тукъ се бѣ прѣс-
налъ слуха, че класа ще бжде закритъ и слушателитѣ
изпратени на изтокъ. На въпроса на Началника на Учеб-
ния артилерийски отрядъ — контръ-адмиралъ Фелкер-
замъ, какво ще правя въ такъвъ случай, азъ му отго-
ворихъ, че бихъ сжщо отишелъ заедно съ другитѣ слу-
шатели на Изтокъ, стига да бжда назначенъ на съот-
ветствуваща длъжностъ на единъ отъ боевитѣ имъ ко-
раби и последва за това разрешението на Негово Цар-
ско Височество Княза. Началника на отряда се нае самъ
да ми изходатайствува разрешението на руското прави-
телство, като отнositелно това на нашето предоста-
ви, разбира се, менъ.

Въ първитѣ числа на февруарий, началника на
отряда за окончателенъ отговоръ по този въпросъ ме
опжти къмъ Началника на Главния морски щабъ отъ
свитата на Негово Императорско Величество контръ-ад-
миралъ Рождественски. Следъ като ме изслуша, отгово-
ри ми съ следнитѣ думи: „Съ нашей стороны препят-
ствій никакихъ не будетъ. Объ нейтралитетѣ и рѣши-
быть не можетъ. Поучитесь, дѣло хорошее. Если Ваше
Правительство Васъ пуститъ, съ нашей стороны препят-
ствій никакихъ не будетъ.“

Ескадрата, която се готви тукъ, ще замине къмъ
края на августъ и ще бжде командувана отъ контръ-
адмиралъ Рождественски, бившия началникъ на нашата
флотилия, който въ 1884 г. е обръщаль вниманието на
нашето военно министерство, че сжществуването на
флотъ въ една страна безъ туземци морски офицери е
немислимо; на когото една отъ най главнитѣ грижи е
била създаването на такива; който запазилъ добри спо-
мени за българитѣ и днесъ още поощрява и следи съ
живо участие успѣхитѣ на учащитѣ се тукъ наши
офицери.

Настоящата война между Русия и Япония представ-
лява за насъ особенъ интересъ по перипетитѣ, които
минава и ще премине и особено по массата на ония
опитни факти, които ще даде, на основание на които
окончателно ще се кристализира действителната оценка
на имеюшитѣ се сръдства за отбраната на брѣговетѣ.

Въ Корея, а, може-би, и въ Манджурия, ще се раз-
играятъ голѣми и кръвопролитни сражения и може и
дветѣ страни да печелятъ и губятъ, участъта на войната
ще реши флота, на когото се и пада главната роля въ
тази война и, която се свежда до следното: до присти-
гането на ескадрата отъ тукъ, японцитѣ иматъ преиму-
ществото въ господството на морето и вследствие на
това могатъ да изпращатъ войскитѣ си въ Корея. Рус-
киятъ флотъ понастоящемъ е заетъ съ запазване себе
си и брѣговетѣ си отъ покушенията на японцитѣ. Следъ
пристагането на ескадрата, която ще се изпрати отъ
тукъ, задачата на руския флотъ ще се състои въ пости-
гането господството на морето, за да прекрати подвоза
на подкрепленията отъ Япония въ Корея. И следъ раз-
биването на японскитѣ войски въ Корея — пренасянето
на войната отъ Корея въ Япония. Отъ казаното се виж-
да, че още отъ сега се очертаватъ дветѣ главни фази
въ тази война по отношение на флотитѣ, а именно: въ
първата покушението на японцитѣ върху рускитѣ брѣ-
гове и охраната имъ и втората — имащитѣ да послед-
ватъ нападения отъ страна на руския флотъ върху
японскитѣ брѣгове и отбраната имъ. Въ това направле-

ние и дветѣ воюващи страни напрѣгатъ и ще напрѣгатъ
всичкитѣ си сили, ще употребятъ всичката си енергия,
ще приложатъ на дѣло всичкитѣ си познания и сръдства
и въ тази война. Първо по това, отъ създаването на пар-
ния флотъ, ще има да се уяснятъ за пръвъ пътъ положи-
телно, каква опасностъ представлява единъ флотъ за
брѣговетѣ и до колко сж целесъобразни и действителни
имеюшитѣ се сръдства за отбрана на брѣговетѣ, а сжщо
ще се установи ролята, която ще има да играятъ въ това
отношение подводнитѣ лодки. Това сж въпроси, които не
могатъ да не интересуватъ нашето Военно министерство.
Въ това се крие и смисъла на думитѣ на началника на
Главния морски щабъ (Чгоже поучитесь — дѣло хоро-
шее). Благодарение на подготовката ми отъ торпедния
курсъ въ Пола, който свършихъ въ 1897 год. и сегаш-
ната, която получавамъ тукъ, въ артилерийския класъ,
азъ чувствавамъ себе си достатъчно подготвенъ за да
изнеса отъ настоящата война всичката оная поука, която
тя ще даде отнositелно отбраната на брѣговетѣ, която
поука именно трѣбва да бжде окончателната целъ при
образованието на нашитѣ морски офицери и върху
която ще трѣбва да базира нашето Военно министерство
отбраната на брѣговетѣ, ако не иска да се кае единъ
день не за на вѣтъра хвърленитѣ пари, а за фиктивната
отбрана на брѣговетѣ, която ще си създаде. Едно нѣщо
може да не знае нашето Военно министерство и то е,
че паровия флотъ, който датира отъ 50 години насамъ
(Севастополската война), е плодъ на теоритически съб-
ражения и на опити отъ практиката въ мирно време по
маневритѣ и, че както 14 000-тонния броненосецъ, така
и 100 тонния миноносецъ сж еднакво гадателни бойни
единици, истинскитѣ стойности на които ще установи
само една сериозна морска война, каквато се явява на-
стоящата.

Тази истина е изказана отъ покойния вице-адми-
ралъ Макаровъ въ съчинението му: „Разборъ боевихъ
элементовъ корабля“ преди 10 години и сжщо тогава е
доказалъ, че „Петропавловскъ“ при първата пробойна
въ подводната частъ ще се обърне и тая истина той до-
каза съ трагическата си смъртъ.

Следъ свършването на войната, както и следъ япо-
но-китайската и испано-американската бѣ това, ще се
повдигне нескончаема препирня въ литературата за ре-
зультатитѣ ѝ и всѣки неочевидецъ читателъ ще вадѣ за-
ключения. каквито той мисли, че сж вѣрни. Отъ едни и
сжщи факти ще вадятъ диаметрално противоположни
заключения, както е съ морския бой при Ялу, гдето
съпротивлението указано отъ двата китайски броненосца
„Чинъ Йенъ“ и „Пинъ Йенъ“ на японската крейсерска
ескадра послужи на едни за основание да доказватъ
преимущество на броненосцитѣ предъ крейсеритѣ и на
другитѣ да доказватъ тъкмо обратното и, койго споръ
накара най-подиръ миналата година французкия морски
министръ Пельтанъ да произведе стрелба по бронено-
сеца „Сюфренъ“, за да докаже рационалността на по-
стройката на броненосеца. Много факти отъ войната ще
бждатъ замълчани и отъ дветѣ страни за запазване пре-
стижа и интереситѣ имъ и заключението, единичното ко-
ето ще може да извлѣче отъ литературата читателя-нео-
чевидецъ, ще бжде това, което ще извлѣче и отъ пър-
витѣ две войни: — добри офицери — добъръ флотъ,
калпави офицери — калпавъ флотъ. Добри морски офи-

цери само съ книга не се създаватъ. Необходима е практика, живото дѣло и затова именно носи военното мореплаване названието за парусния периодъ — морска практика, а за сегашния — военно-морско дѣло. Разликата между миналото и настоящето е тази, че предишното бѣше само практика, а сегашното, благодарение на своята сложностъ, засѣга почти всичкитѣ области на човѣческитѣ знания, изисква практика, съпроводена съ солидна теоритическа подготовка. Относително последната при настоящия си рапортъ прилагамъ свидетелството за успѣха, съ който положихъ теоритическитѣ изпити, а относително практиката, моля разрешението на Военното Министерство и ходатайството му предъ Негово Царско Височество да ми бѣде разрешено да замина на Далечния Изтокъ съ ескадрата, която ще заmine отъ тукъ, съ разрешението да приема участие въ военнитѣ действия. Съ думитѣ си „объ нейтралитетъ и рѣчи бытъ не можетъ“, Началника на главния морски штабъ визира юридическото положение на Княжеството въ международно отношение, като набѣлѣга на факта, че Правителството на Н. Ц. Височество не е поканено официално отъ правителството на Микадо да обяви неутралитета си. Нашето правителство официално такъвъ не е обявявало и, следователно, участието ми въ военнитѣ действия не го ангажира въ никаква отговорностъ. Въ всѣки случай Началника на главния морски штабъ на руския флотъ прпятствия въ това отношение не вижда никакви. Ако Военното Министерство уважи настоящия ми рапортъ и последва Височайше разрешение за заминаването ми на Далечния Изтокъ, моля да ми се съобщи това заблаговременно, за да може да ми остане поне една седмица време за уреждане на частнитѣ ми работи.

Прилага се свидетелство № 512 за свършването на теоритическитѣ изпити.

Лейтенантъ: п) Д. Добревъ

3. Послесловие

Това е предисловието не къмъ неиздаденото, а къмъ ненаписаното още съчинение. Следъ предисловието ще следва увода: „Причинитѣ на войната и избухването ѝ“. Ако бѣде животъ и здравие, може би, единъ день ще имамъ честта и него да Ви прочета, а самото съчинение дали ще бѣде написано и дали ще го четете, зависи напълно отъ волята на Всевишния, защото е въ Неговата властъ да ни продължи днитѣ или не. Въ нашата, обаче, властъ е да се погрижимъ за отбраната на брѣговетѣ ни, докато е още време и не е станало късно; докато не е ударилъ още дванадесетия часъ. Това е единъ императивенъ дългъ, сѣщо такъвъ, на какъвто дължимъ вродената ни грижа да пазимъ вратитѣ на частнитѣ ни жилища затворени и да държимъ ключоветѣ имъ здраво въ рцетѣ си. — Брѣговетѣ ни съ тѣхнитѣ изкуствени и естествени пристанища, достъпнитѣ за неприятелски десанти пунктове, не сж нищо друго освенъ вратитѣ на бащиното ни жилище — България. Дай Боже часъ по скоро да приберемъ ключоветѣ отъ тия врати здраво въ рцетѣ ни: Аминъ!

Наша бележка. Провидението отказа на капитанъ 1 рангъ Добревъ възможността да напише своитѣ спомени отъ Руско Японската война и да ни остави поуки отъ нея. Житейски несподоби, грижата да работи до последния си день за изкарване насѣщния, тъй като

признателното Отечество въ знакъ на благодарностъ за голѣмитѣ му заслуги, му бѣ отредило пенсия по-малка и отъ тая на единъ фелдфебелъ, му по рѣчиха да събере, подреди, напише и издаде ценнитѣ си спомени, съ които щѣше да допринесе за разгадаване тайната за безпримѣрното поражение на ескадрата на адмиралъ Рожественски. Самъ участникъ въ сражението при Цусима, изпиталъ всички перипетии на дългото осемъ-месечно плаване съ ескадрата до нейния трагиченъ епилогъ при Цусима, кап. 1 рангъ Добревъ притежаваше ключа за разгадаване загадката. Уви! Ненавременната смъртъ тури край на бурния му животъ и му попрѣчи да осъществи намѣрението си, съ което нашата и свѣтовната морска литература се лишиха отъ едно ценно съчинение, каквото безспорно би било проектираното и ненаписано отъ него. За жалостъ отъ грижливата справка, направена отъ насъ въ архивата му, не се намѣри почти нищо друго написано отъ него за „Цусима“, освенъ бѣгли конспективни бележки, извадки отъ стражеви дневници, скици за фазитѣ на морското сражение, служили му, вѣроятно, при изнесената отъ него беседа въ военния клубъ предъ офицеритѣ отъ Софийския гарнизонъ, удостоена съ присѣтствието и на Н. Ц. В. Князь (тогава) Фердинандъ. Нашъ дългъ е, прочее, да приберемъ и съхранимъ всички останали материали, докато настѣпи възможностъ да се преработятъ, попълнятъ и издадатъ тия неговии спомени, съ което ще се допринесе извънредно много, както за увѣковѣчаване на незабравимата паметъ на сжкия покойникъ, така сѣщо и за постигане на неговата заветна мечта — България да има свой боеспособенъ флотъ, съ който да осъществи историческата си мисия, това което бѣ целта и смисъла на живота му, а сѣщо неговия исторически заветъ.

Вече отъ самия рапортъ се вижда какво дълбоко проникновено схващане е ималъ покойниятъ капитанъ 1 рангъ Добревъ, когато, вѣренъ на историческото си призвание, той се решава да остави семейство и родина и да предприеме участие въ най-дългото познато въ историята „аргонавтско“ пътешествие и то, не за да търси „Златното руно“, но да завърши своята бойна морска подготовка,

Безпримѣрни ще останатъ неговитѣ подвизи и геройско държане въ боеветѣ на 14 и 15 май 1905 гиядина, особено на този последния день, когато неговия крейсеръ „Димитрий Донской“ води упоритъ и победоносенъ бой съ цѣла една японска ескадра, състояща се отъ 6 крейсера и 6 миноносца, благодарение на умѣло насочвания отъ него артилерийски огънь на крейсера. Ордентъ „Св. Владимиръ“ 4 степенъ съ мечове и бантъ е достойната награда за неговата храбростъ и самопожертвувателностъ въ липето на врага...

Г. М.

Отъ флота
Лейтенантъ Добревъ

№ 1
6 януарий 1906 год.
Загребъ (Хърватско)

До
Военното Министерство
въ ст. София

Р А П О Р Т Ъ

Следъ сражението на 14 май 1905 г. въ крейсерския отрядъ на контръ-адмиралъ Енквистъ, въ

състава на 2-а Тихоокеанска ескадра, под командата на генерал-адюганта Рождественский въ Восточния (Корейския) проливъ, съ японския флотъ под командата на адмиралъ Того, на 15 май сами на крейсера I р. „Димитрий Донской“, под командата на капитанъ I рангъ Лебедевъ, прориваясь на Владивостокъ въ Японско море, мили въ 30 на югъ отъ острова Матцусима (Дежелетъ) къмъ 6 часа следъ пладне, бѣхме настигнати отъ ескадрата на вице адмиралъ Урио въ съставъ: крейсери „Итцушима“, „Матцушима“, „Хатадата“, „Ченъ-Шенъ“ и 2 миноносци и отряда подъ брейдъ вимпеля на капитанъ Яшима, въ съставъ: крейсери „Натака“ и „Отава“ и 4 миноносци или всичко 6 крейсера и 6 миноносци, съ които встъпихме въ бой. Следъ 1 и 3/4 часа артилерийски бой и две минни атаки при самия югоизточенъ край на о. Матцушима, следствие настъпила тъмнина или друга нѣкоя причина, японците въ 9 часа вечерята прекратиха боя, вследствие на което станехме на котва намѣсто да се изхвърлимъ на брѣга, както бѣше първоначалното намѣрение на командира ни.

Презъ нощта сварихме да изнесемъ ранените на брѣга, въ това число и командира и на разсъмване, следъ като спустихме здравата командна вплавъ, отведохме крейсера насреща на надвигащите се японски миноносци на 45 сажена дълбочина въ 1 1/2 милиа отъ острова, гдето го и затопихме на 16 май въ 6 часа сутринята, като сложихме убитите офицери и долни чинове въ жилищата палуба, за да не изплуватъ.

За 1 3/4 часа артилерийски огънь на крейсера бѣха убити: офицери 3, долни чинове 62; ранени: офицери 6, долни чинове 140

Както въ сражението на 14 май въ Корейския проливъ, така и на 15 май въ боя при Матцушима (Дежелетъ), азъ участвахъ въ качеството си на командиръ на долната батарея на крейсера, състояща се отъ 4—6 дюймови (1 дюймъ = 2.54 см.), 4—120 мм. и 6—75 мм. орджия, който постъпвахъ по боево разписание отъ Либервилъ още.

Горната батарея на „Донской“ се състоеше отъ 2—6 дюймови, 8—47 мм. и 8—37 мм. орджия.

Въ боя при Дежелетъ на 15 й „Донской“ разполагаше съ 6—6 дюймови, 4—120 мм., 6—75 мм. и 8—47 и 8—37 мм., а всичко 32 орджия, противъ японските 4—12 дюймови, по едно такова на всеки крайсеръ отъ отряда Уриу, по 10—100 или 120 мм. не всеки, по 6—6 дюймови на „Натака“ и „Отава“ и по 10—75 мм. на сжщите, всичко: 4—12 дюймови, 12—6 дюймови, 40—100 или 120 мм., 20—75 мм., а всичко 76 орджия. Тѣй като числото на 47 мм. и 37 мм. орджия на японските кораби не е известно и, тѣй като тѣзи отъ наша страна взеха участие само при отбиването на минните атаки, то като спаднемъ 16 орджия отъ 3 мм. и 47 мм. калибри, остава на „Донской“ 16 орджия 6 дюймови, 120 мм. и 75 мм., които работиха въ време на боя срещу 42 орджия 12 дюймови, 6 дюймови, 100 или 120 мм. и 75 мм. японски. „Натака“ и „Отава“, които иматъ по 6—6 дюймови, могщи

да стрелятъ съ по 4—6 дюймови на борть, Ний водихме боя на двата борта затова и всичките 16 орджия въ работа, японските отреди по единъ борть, затова и половината имъ орджия на бортовите плъсъ всичките кърмови и носови поворотни орджия 12 или 6 дюймоли всичко значи 42.

Вследствие на попадналия 12 дюймовъ снарядъ въ каютата ми въ време на боя на 15 май и спѣшното затопяние на крайсера подъ носа на японските миноносци, азъ се лишихъ отъ всичко то си имущество, дрехи, книги и всичко каквото имяхъ. На острова слѣзохъ съ това, което бѣше на гърба ми въ боевете на 14 й и 15-й т. е. старите ми дрехи за работа и каквото можеше да се побере въ кутията отъ треугълката ми.

Презъ нощта на 16 срещу 17 май, заедно съ останалите бѣхъ взети въ пленъ на борта на японския крайсеръ „Касуга“ и закаранъ въ Сасебо. Отъ тамъ съ транспорта „Тоя мацу“ въ Мацуяма, гдето се задържахъ до 25 юний, на която дата бѣхъ закаранъ въ Осака.

На 30 октомврий въ 7 часа вечерята въ Кобе бѣхъ предаденъ отъ японските власти на полковникъ Шестаковски, помощникъ на генералъ Даниловъ — главенъ комисаръ по приемането на военно-плениците и каченъ на парахода отъ доброволния флотъ „Владимиръ“. На парахода встъпихъ въ командване на възвръщащата се отъ плѣна сборна рота отъ 280 долни чинове отъ Квантунската крепостна и Восточно-сибирската ползва артилерия.

Въ Владивостокъ пристигнахме на 5-ий ноемврий, но гладни и по случай безпорядките, веднага качени на трена и отправени за Харбинъ, кждето пристигнахме на 8 ноемврий и часа къмъ 12 презъ нощта сполучихме да здадемъ полу-сбунтувания ешелонъ въ 14 й запасенъ Восточно-Сибирски баталионъ.

Отъ Харбинъ по способностъ на 10 ноемврий потеглихъ за Петербургъ за Главния Морски Щабъ, съгласно предписанието на председателя на комисията по приемането на военнопленните отъ флота на Владивостокъ капитанъ I рангъ — Вандершпруфъ. На 15 ноемврий пристигнахъ въ Иркутскъ, гдето пролежахъ отъ настинка 5 дни. На 30-й ноемврий пристигнахъ благополучно въ Петербургъ, отъ гдето нашето дипломатическо агентство телеграфира въ Министерството за пристигането ми.

Сжщия денъ се явихъ въ Главния Морски Щабъ, гдето ми предложиха да поживя така въ Петербургъ. Тѣй като завръщането на старшия ми офицеръ капитанъ II рангъ Блохинъ, отъ плена, който, поради смъртта на командира на крайсера капитанъ I рангъ Лебедевъ, се явява единичното лице, което може да даде отзивъ за длѣжността и поведението ми на крайсера въ време на плаването ми и дните 14-й и 15 й май, може би, ще се забави до Великденъ, може и по късно, перспективата да остана въ Петербургъ, следъ двегодишна разлѣка съ семейството ми, не ми се усмихваше съвсемъ и азъ помолихъ Главния Морски Щабъ до решението на въпроса по официаленъ дипломати-

чески редъ относително завръщането ми въ България да ми разреши отпускъ

Съ предписанието си № 26042 Главния Морски Щабъ на 15 й декемврий ми събщи: че нѣма нищо противъ отпусъка ми, ако на това се съгласи нашето дипломатическо агентство въ Петербургъ.

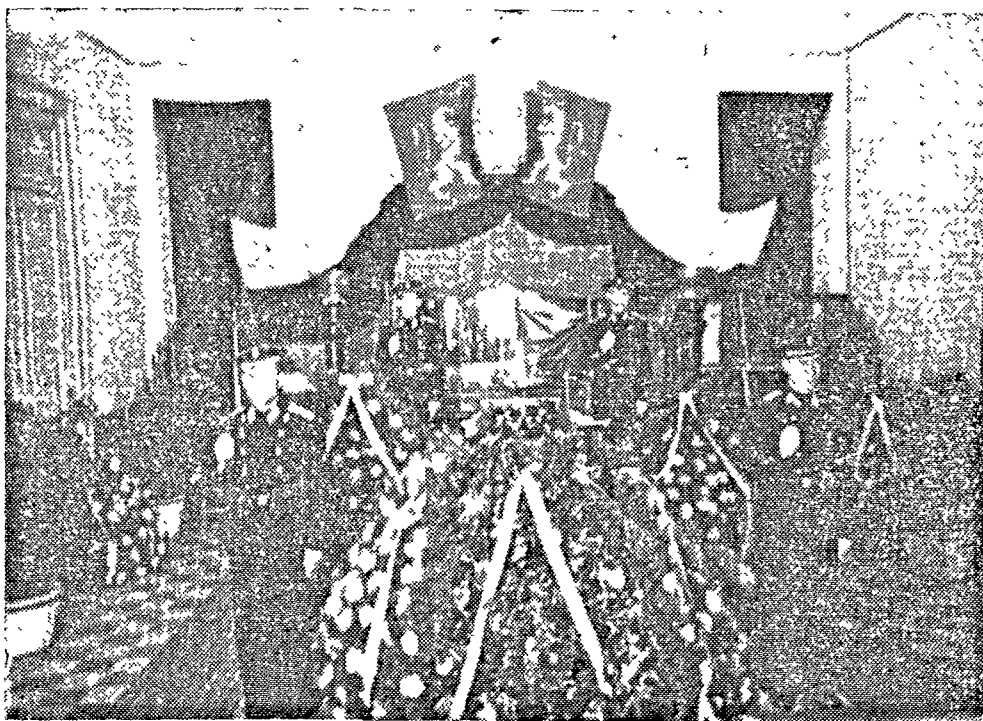
Съ съгласието на нашия Воененъ Аташе въ Петербургъ, полковникъ Пзедополовъ, следъ като сполучихъ да се събдя на 23 декемврий въ градоначалството на Петербургъ съ виѣзка за границу пашпортъ, въ допълнение на получения такъвъ отъ нашето дипломатическо агентство български, на 25 й декемврий заминахъ отъ Петербургъ, на 28 прис игнахъ тукъ при семейството

си и, понеже по пътя успѣхъ още веднажъ да се поболѣя, да се завърна въ България по-рано отъ началото на февруарий не ще мога, въ което Военното министерство ще се убеди отъ приложеното свидетелство на асистента на тукашната клиника, доктора Тирша.

Изложеното, като донасямъ въ Военното министерство, моля надлежнитъ му постѣпки предъ Руското Правителство за окончателното ми завръщане въ България.

Приложение: медицинско свидетелство.

п. Лейтенантъ Добревъ

Останкиѣ на капитанъ I рангъ Добревъ, изложени въ салона на Морското училище за последно „сбогомъ“

„Къмъ моретата и Дунава за напредѣкъ“

Архимандритъ Инокентий

† КАРЕЛЪ В. ШКОПИЛЪ

Днитъ на нашия животъ сж семедесетъ години, а при най-голяма сила осемдесетъ години, а най-доброто време отъ тѣхъ е трудъ и болестъ; защото минаватъ бързо, и ние летимъ (Пс. 89:10)

Спомнямъ си за стародавнитъ дни, размишлявамъ за всички Твои дѣла, разсждавамъ за дѣлата на Твоитъ ржце. (Сп. 143,5).

На 10 мартъ, въ 16 ч., на преклонна възраст, въ столицата, завърши своя земенъ животъ неуморимиятъ труженикъ на археологичната наука у насъ — Карелъ В. Шкорпилъ.

Покойниятъ е роденъ на 16 юлий 1858 г. въ гр. Виско-Мито (Чехия) и произхожда отъ знатенъ и ученолюбивъ родъ. Съ покойния Константинъ Иречекъ, единъ отъ строителитъ на новоосвободеното Княжество е пръвъ братовчедъ. Семейството Шкорпилъ е дало голѣми учени въ полето на археологичната наука. Двамата бр. я, Херманъ и Карелъ работиха въ Варна: Вацлавъ е билъ уредникъ на музея въ родния си градъ: Владиславъ — директоръ на Императорския музей въ гр. Керчь (Кримъ) и Иосифъ — основателъ, строителъ и директоръ на художествено-индустриалния музей въ гр. Пилзень.

Карелъ Шкорпилъ получилъ основно и гимназиално образование въ родния си градъ, срѣдно въ гр. Пардубицъ и висше въ техническата школа и физико-математическия факултетъ на университета въ Прага. Току-що завършилъ обрзаванieto си, презъ септемврий 1882 г., по покана на директора на народното просвѣщение въ Източна Румелия, Якимъ Груевъ, той идва въ нея за преподавателъ въ Пловдивската гимназия. Край прямата си преподавателска длъжностъ, той се посвѣщава и въ служба на младата българска археологическа наука. За по-голяма успѣшностъ въ тая служба той е молилъ респективното министерство да не остава продължително време въ единъ и сжи градъ, а да бжде премѣстванъ и въ други градове, за да прави своитъ научни археологически и исторически издирвания, свързани съ нашето минало. Молбата му била удовлетворена и ние виждаме, че той е заемалъ преподавателска длъжностъ последователно въ Пловдивъ, Сливенъ, Варна, Русе, Търново и най-после, се установява въ Варна, която той обикна, като свой роденъ градъ.

Тукъ отъ малката археологическа сбирка на младото туристическо дружество (1887 г.) която се е помѣщавала въ една отъ стаятъ на Мжжката гимназия, той турилъ основата на археологическия музей. Когато вече окончателно се е установилъ въ Варна (1895 г.) и археологическата сбирка вече достатъчно се е увеличила, той основалъ и археологическо дружество въ 1901 година, къмъ което привлякълъ на работа интелигентни сили. При това положение музеяъ почналъ да се разраства и помѣщението му отначало въ стая на сутерена, по-късно въ таванска стая въ девическата гимназия, станало тѣсно. Ето защо необходимо било да

се намѣри по-обширно помѣщение за богатитъ музейни сбирки. Покойниятъ, който се ползуваше съ голѣмъ авторитетъ въ Министерството на народното просвѣщение, издействувалъ да се отпуснатъ въ девическата гимназия горниятъ обширенъ салонъ, въ който се подредиха сбиркитъ отъ разни епохи, както и стая за канцелария. Тѣй музеяъ подъ вешото му ръководство достигналъ до тамъ,

† Карелъ В. Шкорпилъ

че Варненскиятъ музей бѣ вписанъ въ списъцитъ на сѣтовнитъ музеи. Почналъ да се посещава отъ учени археолози, които проучаваха, всѣкой споредъ своята специалностъ, разнитъ отдѣли на сбиркитъ и отдѣлнитъ предмети; въ музейната библиотека почнаха да се получаватъ чужди музейни издания, както и да се канятъ представители на музея на археологически и исторически конференции въ чужбина.

Покойниятъ бѣше сжи и уредникъ на осиривания, презъ 1921 год. Морски музей.

За да се възбуди интересъ между населението за събиране и съхраняване на старини, както и да се популяризира музея, дружеството почнало да издава своите „Известия на варненското археологическо дружество“ и „Годишни отчети, които поради сегашните обстоятелства, временно, престанаха да излизатъ.“

Покойниятъ К. Шкорпилъ е единъ отъ първите български археолози. Той работи съ голѣмо усърдие, умѣлостъ и себеотрицание, безъ да цени дори и своето здраве. Преди всичко той не чакаше паметниците да му бждатъ поднесени на готово, той самъ ги търсѣше при всѣко време и обстоятелство, въвираше се въ подземия, слизаше въ разкопани гробове, изкачваше се по стръмнини, да намѣри разкритие и изследва. И всичко интересно за науката той подробно описваше, рисуваше, фотографирваше, снимаше планове.

Покойниятъ още отъ първите си изучавания се увѣрилъ, че България е пълна съ множество и най-разнообразни паметници отъ различни епохи и принадлежащи къмъ разни отдѣли на науката, и видѣлъ, че за да върви научната му работа успешно, трѣбва да я поведе по известенъ редъ и планъ, съставилъ си такъвъ и по него захраналъ систематично да събира материали и да ги изучава. Но първите му изследвания сж го увѣрили, че да се проучи цѣла България е невъзможно и затова той се ограничилъ само въ източната ѣ половина и особено съ Черноморската ѣ областъ. Но, въпреки това ограничение, като членъ на разни научни експедиции, той се отклонявалъ отъ своята областъ и е излизалъ вънъ отъ границите на България. Така напр.: презъ 1897 г. съ експедицията на Виенската академия заминалъ за изучаване на Северна Добруджа; презъ 1912 г. съ експедицията на руския археологически институтъ — за изучаване порѣчието на долна Марица. Пакъ презъ първата свѣтвна война, по заповѣдъ на щаба на действащата армия, е билъ изпратенъ презъ 1917 г. за изучаване на Северна Добруджа, а презъ 1918 г. — Охридско.

Преди, обаче, да насочи своите изследвания въ Черноморската областъ и Абова, покойниятъ до 1887 г. си билъ зедаль за целъ да изучи цѣла Източна Румелия, Източните Родопи и околностите на Одринъ. Едва презъ лѣтото на 1887 г. той миналъ на северъ отъ Стара планина и съсредоточилъ своите изучавания главно около Шуменското поле и Черноморското крайбрежие, като ги прострѣлъ на западъ до рѣките Янтра и Осъмъ съ Крайдунавската равнина.

Още редъ издирвания и проучвания е правилъ той и въ други краища на родината, които нѣма да споменаваме по нѣмане на мѣсто.

Най-крупното негово откритие, ореолътъ, съ който си обезсмърти името на ученъ археологъ, това е откриването на първата българска столица въ Абова — Плиска и подробното ѣ изучаване. Това крупно дѣло, той е извършилъ, съвмѣстно съ покойния Т. Успенски, директоръ на руския археологически институтъ въ Цариградъ, презъ

1899—1900 г., но главното ръководство по работата, всички планове, чертежи, фотографии и най-малките подробности сж работени отъ покойния К. Шкорпилъ (X томъ отъ „Известия Русскаго Археол. Института въ Константинополъ“, София 1905 година).

Не отъ по-малко значение сж за нашата отечественна история издирванията и проучванията му за гр. Преславъ, за които е написалъ редъ статии помѣствани въ разни списания.

Неговите многобройни трудове, които надминаватъ числото сто, печатани въ отдѣлни книги и обнародвани въ наши и чуждестранни списания и вестници, се раздѣлятъ на следните отдѣли: география, предисторически паметници, тракийски паметници, жертвени камъни, каменни групи, изкуствени пещери, гробни паметници, стълбове, постройки, птища, християнски паметници, стар градове, крепости и селища, надписи, окопи, изследвания въ областта на старобългарските паметници, старобългарски надписи, българските столици, Мадара, стратегически постройки въ източната частъ на Балканския-полуостровъ, история

Друго едно крупно съчинение „Християнски паметници до X в. въ областта на Черно море съ подробни планове, чертежи и фотографии, тѣ грижливо приготвено за печатъ, поради непредвидени отъ покойния обстоятелства, тоя цененъ трудъ, по всѣка вѣроятностъ, надали ще види бѣлъ свѣтъ, защото по-голѣмата му частъ е пропаднала въ чужди ръце.

Частно за нашия градъ Варна, покойниятъ обнародвалъ много свои трудове. Ние ще упоменемъ нѣкои отъ тѣхъ. „Паметници на гр. Одесосъ Варна“, „Турски укрепления въ гр. Варна“, „Одесосъ-Варна“, „Царски типъ на монетите на гр. Варна“, „Материали за историята на гр. Варна“, „Великиятъ Богъ на гр. Варна“, „Ефебията на гр. Одесосъ“, „Римската кула“, „Откритието на канала“, „Богданова чешма“, „Крайморските насипи и прегради“, и др.

Заветна мечта бѣше у покойния да види крайбрежната мѣстностъ „Узунъ кумъ“ превърната въ единъ народенъ паркъ. Ето защо той употребилъ неимоверни усилия, наедно съ други свои съработници, щото цѣлата тия мѣстностъ, наедно съ Аладжа-монастиръ („Пещерниятъ монастиръ“ която крие въ себе си ценни старини, да се отсѣпи на Варнен. археологическо дружество събдащи изследвания. И той успѣ чрезъ Народното събрание, щото цѣлата въпросна мѣстностъ да се отсѣпи на дружеството. За целта се изработилъ планъ, като се тури началото на парка, но събитията и обстоятелствата попрѣчиха за пълното осъществяване на предприетото културно научно дѣло.

Презъ 1923 г. покойниятъ замисля да разшири дружествената идея, като създаде по широка организация и заедно съ нѣколко свои сподвижници отъ Варна и Шуменъ основалъ сдружението „Българска старина“, което обгръща като, свои членове археологическите дружества въ Източна Бълга-

рия, отъ р. Янтра до морето. Пръвъ председателъ на това сдружение е билъ покойниятъ. Това сдружение разви една плодотворна дейностъ относно старинитѣ въ Плиска, Преславъ и Мадара за тѣхното доразкриване, запазване и разхубавяване.

За неговата научна и общественна дейностъ той е билъ награденъ съ много наши и чужди ордени, но отъ голѣма скромностъ никога не ги е носилъ

Тѣй покойниятъ К. Шкорпилъ работи въ България цѣли 62 год. отъ които 50 години само въ нашия градъ Варна. Преди да се изсели въ София презъ 1942 г., когато годинитѣ му вече ставяха 80, на нѣколко пжти настѣпваха кризи въ здравословното му състояние, но минаваха и той продължаваше да работи у дома си върху събранитѣ материали. Сжщото е правилъ и въ София.

до като най-после завърши своя земенъ животъ,

Опѣлото и погребението му, съгласно взетото решение на сдружението „Българска старина“ и неговото съгласие, се извършиха въ развалинитѣ на дворцовата църква въ Плиска. Тѣй тленнитѣ останки на тоя неуморимъ труженикъ, който посвети цѣлия си животъ, за да възкреси славното минало на единъ народъ, който даде просвѣта и култура на цѣлото славянство, ще почиватъ въ откритата отъ него първопрестолна столица на българитѣ.

Почивай въ миръ, неуморимий труженико, и бжди увѣренъ, че подрастващето поколение, когато ще посещава тая българска светиня, благоговейно ще преклони колена предъ твоя гробъ, ще го обсипе съ цвѣтя и ще каже: „Вѣчна ти паметъ!“

Йорданъ С. Господиновъ

Българскитѣ владѣтели и воднитѣ пжтища презъ срѣднитѣ вѣкове

Въ паметъ на Карелъ Шкорпилъ

Още следъ смъртта на Кубрата, бащата на Аспаруха (679—701), въ последниятъ се заражда мисълта и намѣрението да насочи своитѣ сили къмъ Византия, предимно къмъ Балканския полуостровъ, който, заедно съ своето многолюдно славянско население, е билъ византийско владение. Византийската империя, нейнитѣ материални и духовни сили, нейнитѣ славянски и други поселения, нейнитѣ множество войни съ своитѣ съседи и редица още факти отъ нейния държавенъ и политически животъ сж били много добре известни на Аспаруха още отъ времето на баща му Кубрата (585—643), който е билъ въ съюзъ и приятелски отношения съ нея, особено презъ царуването на императора Хераклий I (610—641). Всѣка политическа промѣна въ Византия е намирала известно раздвижване и въ Аспаруховата страна, която тогава е била Бесарабия отвѣдъ Дунава и Румѣния. Отъ тукъ първиятъ български владѣтель е правилъ своитѣ налитания и създалъ временна столица Огълъ, до с. Николицелъ, близо до градъ Исакча, споредъ картата „Дакія“ на румѣнския археологъ Точилеску.*) Следъ дългогодишнитѣ борби между Аспаруха и Константина IV Погоната (669—685), нашиятъ монархъ налага на византийския достоенъ миръ за себе си, принуждавайки го да признае сжествуването на България между устието на Дунава, Черно море, дѣсния брѣгъ на

казаната рѣка, на югъ Стара планина и на западъ рѣката Искъръ. Презъ времето на тия упорити налитания на Аспаруха въ полуострова византийското коварство дѣлечъ не е помогнало, щото да бждатъ тѣ отблъснати отъ севернитѣ граници на обширната тогава Византийска империя. Въ ужасъ ни довежда изкуството на тѣзи наследници на римскитѣ императори и приемници на Константина, които умѣятъ ту да даватъ страхъ на всевъзможнитѣ чужди народъ, ту да намѣрятъ у тѣхъ разположение съ ласкания и дарове, преимуществено пъкъ изкуството да създаватъ всрѣдъ народитѣ византийски партии, да раздухватъ вътрешнитѣ раздори да изострятъ вътрешнитѣ борби до тамъ, че странитѣ да не могатъ вече да се примирятъ, особено пъкъ изкуството, заради собствената си полза да нахвърлятъ единъ съседенъ народъ върху други.*)

Не ще съмнение, че за да насочи Аспарухъ своитѣ сили къмъ тая частъ отъ византийскитѣ владения, той е ималъ добре обмисленъ своя държавнически, стопански и политически планъ. Той е ималъ предвидъ естественитѣ граници на Балканския полуостровъ, между които ще развива силитѣ на държавата си, а именно: отъ северната страна Дунава, отъ изтокъ Черно море, отъ югъ Бѣло море и отъ западъ Адриатическо море. Аспарухъ е навлязалъ въ Балканския полуостровъ, виждайки отъ една страна тѣзи естествени предѣли за разширяването на бждещата си държава и

*) Известия на Варненското археол. дружество, III, 145 По въпроса за това име и мѣсто вижъ Годишникъ на Соф. универ. XXXIV, 1937—1938 год статията на проф. Ст. Младеновъ: Исперихския воененъ станъ въ южна Бесарабия при гр. Кагулъ, 8—17.

* Г. Ф. Герцбергъ. ИстORIA Византии. Прев. П. К. Безобразовъ. Москва, 29.

друга — умѣренниятъ климатъ на завладениятъ мѣста, плодovitостта имъ, разнообразното имъ население и пр. Многото славянски племена, отъ една страна и отъ друга, постепенното политическо отслабване на Византия върху последнитѣ, не ще съмнение, сж окуражавали още повече нашиятъ великъ водачъ къмъ завоюването на земитѣ южно отъ Дунавъ. Въ царуването на Константинъ Погоната една отъ българскитѣ орди, предвождана отъ Аспаруха, утвърдила се между Днестъръ и Дунава, почнала да напада задъ Дунава на Добруджа и Мизия до Балкана. Това заставило императора да предприеме походи противъ българитѣ; отначало гръцкото оржие е имало успѣхъ, но после било нанесено поражение на императорскитѣ войски въ 679 г., императора сключилъ миръ, по който на българитѣ била отстъпена формално страната между Балкана и Дунава, станало върхо на българското господство. Разбира се, че за да може Аспарухъ да се запознае поотблизо, както съ свойствата на завзетитѣ вече земи, така и съ политическото и етнографско състояние на Византия, несъмнено сж спомогнали и по-раншнитѣ налитания на прабългарскитѣ племена — хуни, кутургури, утургури и др. Ако се признаятъ утургуритѣ и кутургуритѣ на Покопия, Енгеля, Шлищера, Реслера и др. за българитѣ на Теофана и Никифора, то историята на българитѣ става известна отъ края на V вѣкъ.*

Значи, твърде отдавна, преди още Аспарухъ да почне да напада Византия съ своята организирана сила, разнитѣ български племена сж почнали да навлизатъ въ византийскитѣ предѣли, което имъ е дало възможностъ добре да се запознаятъ, както съ силата на византийската империя, така и съ нейното многолудно славянско население и съ плодороднитѣ ѝ земи. Тѣзи и редица още факти сж дали възможностъ на Аспаруха добра да се запознае съ мѣстното славянско население, така и съ плодороднитѣ земи на земитѣ отвъдъ Дунава, съ стопанската стойностъ на последнитѣ, съ географското имъ устройство и съобразно всичко това да нагажда своитѣ нашествия въ византийскитѣ земи. И така, по този начинъ и пжтъ на действие, той стига до Плитийскитѣ земи. И така, по този начинъ и пжтъ на действие, той стига до Плисковското равнище, където основава своя обширенъ воененъ лагеръ, където и затвърдява своята столица за нѣколко вѣка. Когато въ 701 г. той напуска живота, оставя една закръглена държава между Дунава, Черно море, р. Искъръ и Балкана, безъ да смѣтаме тогавашнитѣ му земи въ Бесарабия и днешна Румъния. Този стремежъ на Аспаруха да осигури държавата си между тия водни и естествени предѣли е ималъ за целъ трайното, вѣковно и всегдашно съществуване на българския народъ и държава.

Че Аспарухъ е действувалъ по единъ предварително обмисленъ планъ преди да навлѣзе въ севернитѣ земи на Византия, това се вижда отъ редицата стратегически мѣрки, които взелъ съ навлизането въ тия земи. Той използувалъ безспорно

редицата стратегически пунктове, свързани отъ римски и византийски времена, а сжщо е построилъ редица такива за запазване на държавата си отъ Византия. За тия стратегически мѣрки, които свое-временно е вземалъ Аспарухъ, нашиятъ голѣмъ ученъ покойникъ Карелъ Шкорпилъ писа следното: „Съ преминаването на българитѣ презъ Дунава, не по-рано отъ 660 година сл. Хр. и съ образуването на българската държава, въ която е влизалъ и североизточния жгълъ на Балканския полуостровъ. Дунава изгубва за византийската империя отбранителното си значение. Българитѣ заели въ Балканския полуостровъ частъ отъ Малка Скития, която достига до укрепенитѣ линии Черна вода—Кюстенджа и Аспарухъ построилъ нова линия отъ окопи между дзата крайни пункта, наречена Малка-преграда — Кючук-герме. Новата преграда е имала значение повече, като погранична, отколкото отбранителна линия, което ясно личи особено при положението на източната частъ, гдето окопътъ е построенъ по севернитѣ склонове на възвишението. При първитѣ две линии отбранителниятъ фронтъ е посоченъ къмъ северъ, а при третата линия — къмъ югъ. ... За българското произхождение на новата линия — „Малка-преграда“ — се споменава въ Видението на пророкъ Исая — „Испоръ създаде и великъ президъ отъ Дунава до морето“, Въ новата балканска частъ на българската държава, която е заемала четирижгълника между дветѣ направления на Дунава, Черното море и Малката-преграда, българитѣ сж построили редъ окопни лагери, отъ които първо мѣсто заемалъ известниятъ „Огълъ“ (Ogloc), т. е. лагерътъ на югъ отъ гр. Исакча, около село Николицелъ, който обхваща една плоскостъ отъ 48 кв. километри. Споредъ профильтъ си и Галъцкиятъ лагеръ на лѣзия брѣгъ на Дунава, въ жгъла на долнитѣ течения на рѣкитѣ Серетъ и Пругъ, сжщо е отъ български произходъ. Другъ български лагеръ има край Дунава и Черно-море, — край Дунава: до село Иглица, до село Печенягъ, на югъ отъ село Гиздаръ, лагерътъ на югъ отъ с. Голѣмъ Сейменъ, лагерътъ „Гермели“, югозападно отъ с. Расово; край Черно море: крепостъ „Долашманъ“, източно отъ с. Журуловка, лагерътъ „Делулъ-кале“, източно отъ село Касапкъой, лагерътъ „Гермето въ Герена“, източно отъ село Каранасуфъ. Отъ обстоятелството, че гореказанитѣ лагери се намиратъ въ границитѣ на първата Аспарухова държава или близо до пограничната ѝ линия, а въ други мѣста ги нѣма, може да се заключи, че лагеритѣ сж български, за което свидетелствува и направата на окопитѣ имъ“.*

Другъ авторъ, говорейки за предпазнитѣ мѣрки, които сж вземали българитѣ за пазене на държавата си, пише: „Тази отбрана на заетата страна говори за политическия смисълъ на народа, водителъ на който, по византийцитѣ, е билъ Аспарухъ въ 640-670 г.(?) Този фактически е основалъ бъл-

*) К. Шкорпилъ. Пограничния български окопъ между Дунава и Черно море; Сборникъ въ честъ на Василь Н. Златарски, София, 1925 г., 544-546.

гърското царство**). Сжиятъ авторъ казва, че „като преминали Дунава българитѣ въ края на VII в., заселили Малка-Скития и Мизия и се съединили съ своитѣ съотечественици, които по рано се поселили тукъ“, а първото поражение на византийцитѣ при Варна повлѣкло следъ себе си редъ последващи поражения***).

Че българскитѣ водачи сж се водили въ своитѣ завладявания често пжти отъ воднитѣ пжтища се вижда отъ нѣкои Омуртагови надписи върху мраморни колони, въ които се казва: „Канъ ювиги Омуртагъ—Копантъ Огорсисъ бѣше мой храненикъ и, като отиде въ войската, удави се въ рѣката Днепъръ. Той бѣше отъ рода Чакагаръ“, „Канъ ювиги Омуртагъ, Зера-таркантъ Оногавонъ бѣше мой храненикъ и, като отиде въ войската, удави се въ Тиса. Той бѣше отъ рода Кувиаръ“. „Канъ ювиги Омуртагъ е отъ Бога владетель на земята, гдето се е родилъ. Оставайки стана на Плиска, той направи дворецъ на рѣка Туча и премѣсти войската си срещу гърцитѣ и славянитѣ. И направи изкустно мостъ на Туча, заедно съ двореца, и постави въ този дворецъ четири колони и върху колонитѣ постави два лъва. Дано Богъ даде на поставения отъ Бога владетель, като тжпче добре съ краката си императора, докато тече рѣката Туча, и докато... като владѣе надъ многото българии и като подчинява своитѣ врагове, да преживѣе въ радостъ и веселба сто години. Времето пъкъ, когато се гради, бѣше по български сигоръ елемъ, а по гръцки петнадесетия индиктионъ***)“.

Както отъ първитѣ два надписа, така особено и отъ третиятъ ясно личи, какво голѣмо значение сж давали на воднитѣ пжтища не само Аспарухъ и Омуртагъ, но и Крумъ (803-814), Борисъ (852-889), Симеонъ (893-927), Калоянъ (1197-1207), Иванъ Асенъ II (1218-1241) и др. наши владетели. Тѣхнитѣ нападения на византийскитѣ владения къмъ югъ и западъ далечъ не сж били за военни плячки, както твърдятъ много византийски летописци, но преди всичко да опратъ границитѣ на държавата си на водни прегради, до открити морета. „Маса славянски пирати въ 679 г. се впуснали въ Егейско море къмъ македонското пристанище

Солунъ. Градътъ храбро се защитявалъ, а и бурята е разрушила славянската флота*)“. Тѣзи славяни, следъ сливането си съ българитѣ и вземане участие въ управлението на държавата, безпорно е, че сж запознали последнитѣ съ направата на своята първобитна флота, но все пакъ тѣ сж били далече отъ съвременнитѣ имъ флоти на византийци, араби и др. народи. Очебиющъ фактъ е, обаче, гдето почти всички български царе сж виждали добре отъ каже иде опасността на българската държава и нататкъ сж насочвали своитѣ сили за запазване държавата си. „Гилфелдингъ, Венелинъ, Иречекъ и други слависти виждатъ въ тѣзи набѣги на столицата на империята народната мждростъ, народния гений, които подсказватъ на българския народъ всемирно-историческото значение на този центъръ на тритѣ страни на свѣта. По мнението на тѣзи господа, българскиятъ народъ ималъ предвидъ не плячката, а нѣщо по сериозно: тѣхъ ги е бланѣлъ Босфора и Егейско море***“.

Разбира се, че това е било непостижимо при липсата на добре организирана флота, като се знае, че българскитѣ граници сж били още далечъ отъ Бѣлото море. Но и когато по-късно България се е мияла отъ тритѣ морета — по-рано отъ Черно море и Дунава, а по-късно отъ Егейско и Адриатическо морета, ние не виждаме да се споменува нѣщо за българската флота. Това ни кара да допуснемъ, че, каточели, нашитѣ владетели не сж се замислювали достатъчно сериозно за създаване на единъ държавенъ флотъ, най-малкото по Дунава и Черно море, които сж били въ сѣдство съ българската държава. Намъ е известенъ фактъ, че Симеонъ е прибѣгналъ до съюзъ съ арабитѣ, поради флотата имъ; известна ни е мощта на Ивачъ-Асеновата България, но все пакъ последната е нѣмала своя флота. На що се дължи това? — Ще покаже може би бждещето развитие на историческата ни наука.

Едно трѣбва да се знае, че завистниците ни сж много за създаване на флота-търговска и военна — на третото българско царство. Да търсимъ приятели и въ това направление.

Преславъ, при Златна църква.

1 августъ 1944 г.

*) П. Добревъ. Южное славянство, Турция и сопернич. европ. правит. на Балк. пол. Спб. 1897 г., 56

**) Сжщо 53, 55.

***) В. Бешевлиевъ. Пребългарски надписи. Годишникъ на Соф. унвер, XXX, 69, 71, 98.

*) Г. Ф. Герцбергъ. Исторія Византии Москва 1896 г. 51

**) Л. Добревъ. Южное славянство. Турция и сопернич. европ. правит. на Балк. полуостровъ. Спб. 1879 г. 71.

Олга Полубояринова
уредничка на морския музей при Г. У. Т.

Скрѣбна двадесетгодишнина на Морския музей

Неотбелязана въ вихрушката на свѣтовния пожаръ — отмина на 23. V. 1943 г., двадесетгодишнината на Морския музей, откакто той отвори официално вратитѣ си за публиката. Двадесет години отъ живота му минаха въ вѣчността, станавъ негова история, която крие въ себе си много

положени морални и материални усилия, отъ момента на зародилата се идея за създаването му отъ вдъхновенитѣ борци за морския напредѣкъ на Родината — до като положението му се опредѣли. Съ грижлива обичъ събираха уредницитѣ на музея всичко, което характеризира държавния жи-

вотъ отъ къмъ морска страна и което пази въ себе си упоритата и подвижническа воля на народа ни къмъ безкрайния просторъ. Съ сърдечна топлота и отзывчивостъ бѣше посрещнато влизането на морския музей въ редицата на културно-просвѣтнитѣ институти въ страната, отъ всички срѣди на българското общество, отъ всички краища на държавата. Още въ зората на своето съществуване музеятъ получи насърчително одобрение и морална и материална подкрепа отъ Негово Величество покойния ни Царь Борисъ III, бидейки изненаданъ съ подаръци отъ модели на нашитѣ кораби, които послужиха за основа на корабоплавателния отдѣлъ на музея.

Трогательното внимание на покойния Царь къмъ Морския музей се прояви за последенъ път презъ 1941 г., когато по Негова заповѣдъ бѣ изпратенъ съ специаленъ човѣкъ единъ цененъ моделъ отъ бързъ кръстосвачъ въ елегантна витрина отъ червено дърво. Царското внимание къмъ морския музей въ днитѣ на върховно напрежение, което изживѣваше страната, трогна всѣкого, който се научи за този морски жестъ.

Съ голѣма, никога непрежалима скръбъ, прекланяйки се предъ свѣтлата Му паметъ, посрещна Морския музей въ годината на своята двадесетгодишна вестъта, че Върховния му покровителъ Негово Величество Царь Борисъ III напусна земния си животъ.

На 10. III. 1944 г. Морския музей понесе още една тежка загуба, отиде въ вѣчността неговия главенъ уредникъ отъ 1924 год. насамъ г. Карелъ Шкорпилъ. Морския музей има вече своя история, и въ тази история името на г. Карелъ Шкорпилъ ще заема челното си мѣсто, понеже централния комитетъ на Б. Н. М. С. въ заседанието си на 21. XII. 1921 г. взе решение, да помоли Варненското Археологическо дружество, да подслони временно

морския музей въ своитѣ помѣщения.

Археологическото дружество, въ лицето на неговия основателъ, ръководителъ и вдъхновителъ г. Карелъ Шкорпилъ, съ голѣма готовност се отзовава въ подкрепа на новия културно просвѣтенъ институтъ и отстъпи на морския музей две отдѣления на археологическия музей въ подземие то на девическата гимназия „Мария Луиза“. Тѣй че, благодарение на тая подкрепа, музеятъ получи възможността да открие официално на 20. V. 1923 г. сбирката си за публиката.

Въ това помѣщение, както показва и времето — морскиятъ музей, нѣмайки възможността да се сдобие съ по-подходяща сграда — продължава и до днесъ да пази имуществото си и да служи най-главно, като практическо срѣдство за пропаганда и популяризация на морската идея.

Поемайки ръководството на морския музей, въ качеството си на главенъ уредникъ, г. Карелъ Шкорпилъ взе присърдце всичкитѣ му, нужди отъ материаленъ и мораленъ характеръ, които въ рамкитѣ на общитѣ възможности на живота, успѣваше да осъществи благодарение на голѣмия си личенъ, наученъ и общественъ авторитетъ въ очитѣ на всички отговорни лица на държавата.

Основнитѣ качества на характера му, като човѣкъ: упоритостъ въ трудъ, пълно отсъствие на дребнавостъ и лъжливо самолюбие, голѣма обективностъ и скромностъ позволяваха на г. Шкорпила да използва правилно и полезно за дѣлото всички сили на своитѣ сътрудници, които се особено поощряваха отъ голѣмия му опитъ въ музейното дѣло и създаваха една практическа школа.

Губейки въ лицето на голѣмия човѣкъ г-нъ Карелъ Шкорпилъ своятъ дългогодишенъ главенъ уредникъ, морскиятъ музей вѣчно ще тачи паметта му и ще следва неговитѣ завети.

Ял. Маноловъ

КНИЖНИНА

РИБАРИ — романъ отъ Георги попъ Стаматовъ

Старъ морякъ съмъ. Пилъ съмъ съ голѣма чаша сладоститѣ и горчивинитѣ на морето. Познавамъ чаровната му тишина и зловещата буря; почивалъ съмъ въ тихата му утринъ, борилъ съмъ се съ необичайната му сила. Виждалъ съмъ рибаритѣ на Финландия, Германия, Франция — познавамъ рибари: фламандци, турци, гърци, руснаци и българи. А все пакъ на единъ дѣхъ, съ развълнувано сърдце прочетохъ романа „Рибари“ и намѣрихъ въ него много и много ново и хубаво за менъ. Насладихъ се отъ цвѣтистыя български езикъ, отъ красотата на картинитѣ, така любовно свързани съ родното Черното море.

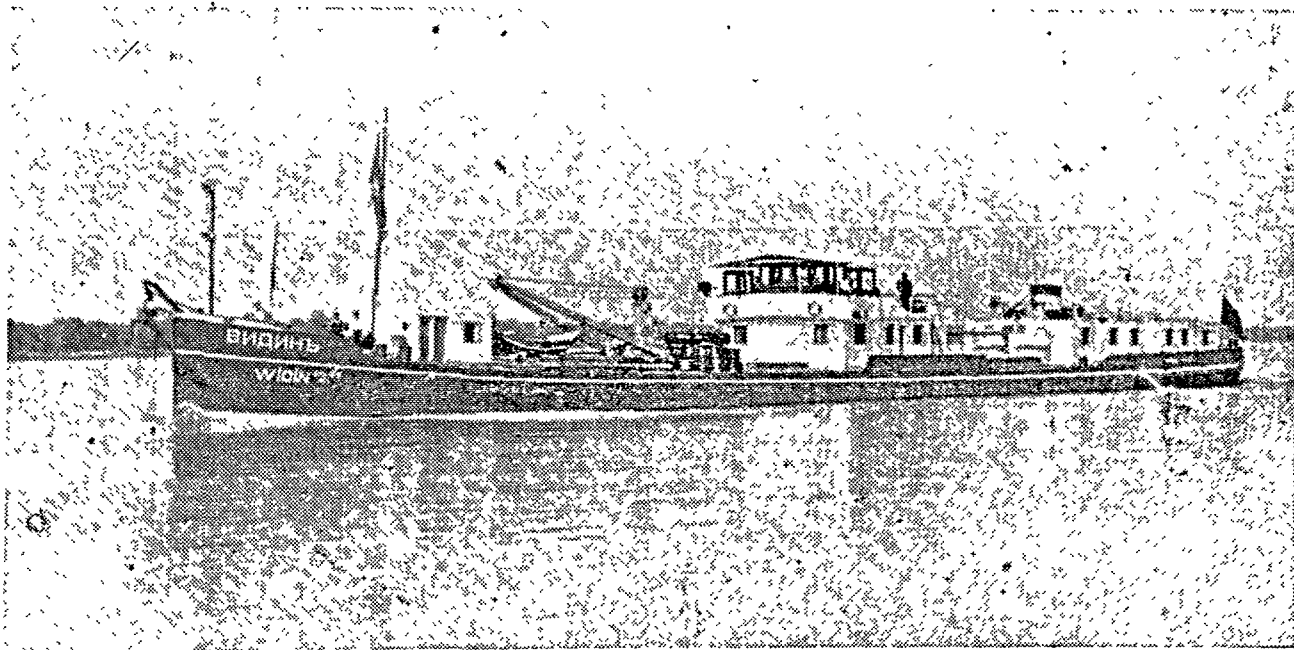
Та автора е младъ български учителъ отъ Ахтополъ и ми напомня една стара история: нѣкога отъ Несебъръ се показа плахо Пѣю Крачоловъ и подъ благословията на Пенчо Славейковъ израстна голѣма лирикъ Пѣю Яворовъ. Дали сега

отъ Ахтополъ, това приказно малко градче, въ южния заливъ, на което азъ първи влѣзохъ следъ освобождението му съ моя вече покойникъ-миноносецъ „Шумни“, не ще израстне, подъ благословията на Калина-Малина, новъ Йовковъ, но сега не на Добруджа, а на Черно море!

Че защо не! Таланта само не е достатъченъ; талантъ безъ упоритъ трудъ, почти нищо не дава. А Стаматовъ знае що е трудъ. непосилень рибарски трудъ; той черпи тъкмо отъ вдъхновението си съ мрежи по-голѣми отъ аламанскитѣ; съ мрежата на силенъ български художественъ духъ!

И нека ми бжде позволено да приповторя първитѣ думи на Калина-Малина въ предговора въ романа „Рибари“: „Грижитѣ, нѣмотията, излѣганитѣ надежди и малкитѣ рибарски радости, като оазиси всрѣдъ пустинята, ето какво ни предлага Г. п. Стаматовъ.“

Българско рѣчно плаване — Русе

Б Ъ Л Г А Р И,

Корабите на Българското рѣчно плаване (Б. Р. П.) сж въ реденомощна служба на родното ни стопанство. Тѣ подържат пѣтнически и товарни съобщения по Дунава, както въ нашите граници, така и далечъ отъ тяхъ.

Пѣтувайте по Дунава съ корабите на Б. Р. П.

Използвайте всъндневните корабни товаропѣтнически съобщения по българския Дунавъ, съ български кораби — най-красивите, най-удобните и най-бързите по цѣлия Дунавъ.

Интересувайте се за разписанието, както на новите двувинтови моторни, така и на любимците на дунавци парни товаропѣтнически кораби на Б. Р. П.

Давайте стоките Ви да бждатъ пренасяни отъ корабите на Б. Р. П. Тѣ ще бждатъ разнесени бързо и сигурно по всички пристанища на Дунава, отъ Сулина до Регенсбургъ.

Стоки отъ всѣкакъвъ видъ, предназначени за Сръдна Европа или отъ тамъ за България, се пренасятъ съ бързите товарни двувинтови моторни кораби на Б. Р. П. Тѣ сж снабдени и съ хладилни хамбари — единствени на цѣлия Дунавъ.

За Вашите стоки сж на разположение и влѣкачите и шлеповете на Б. Р. П.

За пѣтуване или за превозъ на стоки по Дунава отнасяйте се до:

Дирекцията на Българското рѣчно плаване — Русе

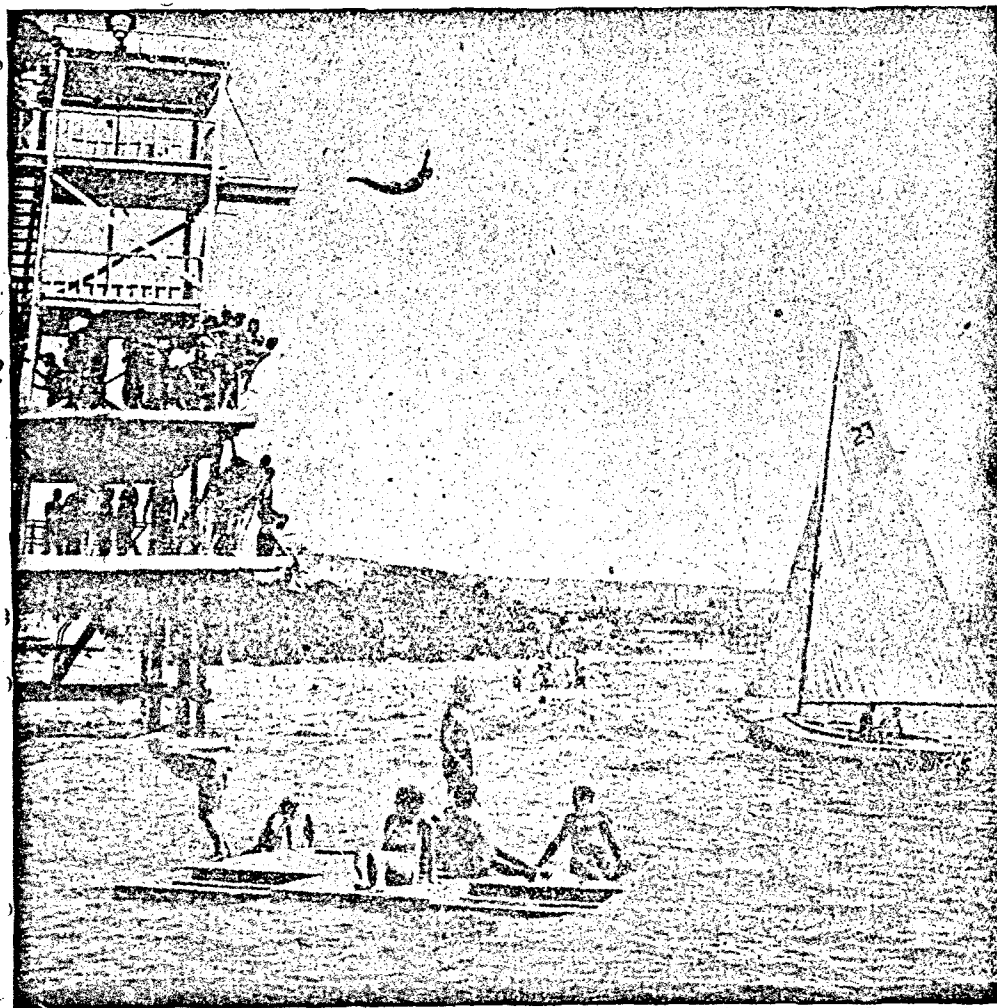
Телефони 23-87 и 24-92

Телеграфически адресъ: РѢЧНОПЛАВАНЕ

Посетете Варна

Посетете Варна

ЦАРИЦАТА на ЧЕРНО МОРЕ

ЕДИНСТВЕНИЯТЪ
ПО СВОЕТО
МЪСТОАХОЖДЕНИЕ
И КЛИМАТЪ
МОРСКИ КУРОРТЪ
ВЪ ЮГО-ИЗТОЧНА
ЕВРОПА

Великолепенъ плажъ. Най-модерно уредени морски студени и топли бани.

Всѣкаквъ видъ морски спортъ. Ручъ-банъ (водна пѣрзалка),

Максимална лѣковитостъ

Категоризирани и нормирани хотели, пансиони, квартири и ресторанти

Чудни околности за екскурзии и излети, Красива природа.

КУРОРТЪ „СВ. КОНСТАНТИНЪ“

Прелестно кѣтче край морския брѣгъ за истинска почивка и отмора.

Плажъ — морски топли и студени бани.

Първокласенъ ресторантъ.

Хотелътъ ремонтиранъ. Стаитѣ снабдени съ течаща изобилна вода.

Редовна връзка съ „Св. Константинъ“ и околноститѣ на града чрезъ общинската превозна служба.

ЗА ВСИЧКИ СВЕДЕНИЯ, ОТНАСЯЙТЕ СЕ ДО КУРОРТНА ДИРЕКЦИЯ — ВАРНА. ТЕЛЕФОНЪ № 22-97.